

*Motto: Neberte život příliš vážně,  
stejně z něj nevyvážete živí.*

## Vzpomínky

*Věra Eva Křížková roz. Šofrová*



24. 2. 1924 – 19. 10. 2002

Dlouho jsem váhala, zda mám k tatínkovým vzpomínkám, které nazval *Historie mého života*, také já něco připsat alespoň ve zkratce. Nakonec jsem se rozhodla, že toto obdivuhodné dílo trochu doplním.

Je listopad 1990. Letos 14. září by se tatínek dožil 100 let. Ve své historii mnoho o politice nepsal, protože vyjadřovat své názory odlišné od komunistické linie bylo riskantní. Teprve nyní po sametové revoluci konečně můžeme říkat a psát, co si myslíme. Škoda, že se toho tatínek nedožil! Jak by fandil vysokoškolákům, kteří se jako první 17. listopadu loňského roku vzepřeli komunistickému násilí, a pak se k nim přidal celý národ. Za týden bylo po diktatuře.

Až jsme se divili, jak je to snadné. Ukázalo se, že v jednotě je opravdu síla. Pokud se manifestací zúčastňovalo jen několik tisíc lidí, věděla si s nimi policie rady. Používala obušky, slzný plyn, vodní děla a vyvážela vzbouřence autobusy 30 km za Prahu a tam je po odebrání občanky vysazovala. Když ale 17. listopadu skončila oslava Mezinárodního dne studentstva masakrem na Národní třídě, vzrostl počet manifestujících na stovky tisíc a na Letné jich bylo dokonce skoro milion. A režim se zhroutil! I když mi je už 66 let, také jsem chodila manifestovat, někdy sama, někdy s Michalem. Byly to ohromné zážitky. Dokonce jsem podepsala výzvu *Několik vět*, což se odvážilo jen 30 tisíc lidí z celé republiky. Ode mne to velké hrdinství nebylo, protože jsem už 11 let na penzi, a tak co by se mi mohlo stát.

Je mi nesmírně líto, že celé své kantorské působení jsem prožila v komunistickém režimu, který se dostal k moci 25. února 1948, a já začala učit od 1. října 1949. I když jsem nijak nebyla pronásledována jako mnoho jiných, přesto tvrdím, že mi ten neinteligentní režim zkazil život. Moje maminka nikdy nebyla zaměstnaná, protože tatínek uživil rodinu a dokonce jsme měli i posluhovačku. Já jsem musela být zaměstnaná, protože z jednoho platu se nedalo žít. Pořád se něco shánělo, čas se ztrácel ve frontách, stát měl na všechno monopol, takže člověk byl úplně bezmocný. A nejhorší byl duševní úpadek národa. Jsem proto šťastná, že jsem se dožila svobody a že moji vnuci snad budou mít lepší život, než jsem měla já. Každé ráno se probouzím s pocitem uspokojení, že komunismus, o kterém jsme si mysleli, že je na věčné časy, se konečně zhroutil. Už jsme nemuseli chodit na politická školení, poslouchat fráze, hlasovat pro odporný režim, abychom neměli nepříjemnosti, ale konečně můžeme naslouchat projevům státníků, kteří mají úroveň a které obdivujeme, jako například projevy našeho prezidenta Václava Havla.



V Banské Bystrici v roce 1984, zleva: moje sestra Zina a maminka Vilma, vnuk Filip, já, vnuk Pavel a snacha Lea

Bydlím úplně sama v pěkném družstevním bytě v Praze 4, Krči, Sládkovičova 11, v 10. patře, bytě č. 128 s výhledem na jih. V únoru to bude 8 let, co jsem se sem nastěhovala. Je zajímavé, že dožívám v Sládkovičově ulici. Narodila jsem se totiž v Sládkovičově gymnáziu v Banské Bystrici, kde můj tatínek učil a měl tam pronajaté 2 místnosti. Většinu času trávím doma a jednou nebo dvakrát týdně jezdím hodinu cesty ke svým dětem. Michal se dobře oženil, manželka Lea je elektroinženýrka a mají 2 syny, jedenáctiletého Pavla a devítiletého Filipa. Bydlí ve vile pod Prosekem. Daniela se podruhé vdala, manžel je inženýr chemie a mají čtyřletou dceru Editu. Bydlí ve vlastním domku ve Zbuzanech u Prahy. Moje

sestra Zina bydlí v Banské Bystrici ve velkém, ale studeném bytě v přízemí v ulici Františka Švantnera č. 7 a je také sama.

Tyto vzpomínky píši načisto pro své potomky. Jsem matematicka a nemám literární sklony. To vzpomínání mě však baví.



Moje vnučka Edita v roce 1990

## Moje dětství

Narodila jsem se na přestupný den 24. února 1924. Moje nejstarší vzpomínka je z naší dovolené u moře v Lovráně v okolí Terstu, který tehdy patřil k Itálii. Bylo mi dva a půl roku a honila jsem tam nějakého pestrobarevného papouška.

Každému dítěti připadá svět samozřejmý. Přesto si vzpomínám, že mi vrtalo hlavou, jak jsem se dostala ke svým rodičům. Maminka, velká puritánka, mi namluvila, že mě vykopali ze země, něco jako brambory a že si mě pak rodiče koupili. No, moc se mi to nelíbilo. Mnohem přijatelnější verze pak pro mě byla, když mi tatínek jednou ráno přišel do postýlky sdělit, že k nám čáp přinesl děťátko. Vedle maminky v ložnici leželo takové červené škrvně a to byla Zina, narozená 8. června 1927 v Banské Bystrici a pokřtěná pak Zinajda Ol'ga Judita Marta. Tatínek sice čekal kluka, ale protože našim zemřela tři a půlletá dcerka Zinočka dne 24. února 1925, kdy já jsem slavila právě jeden rok, těšil se, že se jim dcerka vrátila.

V té době bylo zvykem při křtu dávat více jmen a to mi často komplikovalo život, protože mi rodiče začali říkat druhým jménem Eva a úřady uznávaly jen první jméno Viera. V Čechách jsem si pak musela psát Věra, ale nikdy jsem na to neslyšela. Vždy jsem musela upozorňovat, že slyším na „Evo“, ale mnozí to nerespektovali a mně to vadilo. Jednou jsem se dokonce musela vrátit z pošty domů pro rodný list, protože mi Zina poslala peníze na jméno Eva, takže mi občanka nebyla nic platná. Moje třetí křestní jméno je Marcela.

Náš byt v Banské Bystrici ve vile v 1. patře nebyl pod uzavřením, byl dvoupokojový a studený. Proto jsme se přestěhovali brzy do krásného třípokojového bytu na Hronskom nábreží č. 6 (dnešní ulice Československej armády, první vchod od ulice Robotníckej). A tam začalo moje nádherné dětství! Činžák byl tříposchod'ový, měl 4 vchody a 36 bytů. Byl postaven do písmene L, takže velký dvůr, který k němu patřil, byl obklíčen jen ze dvou stran vysokou zdí. A do toho dvoru vedla okna z kuchyní, takže maminky mohly dohlížet na děti, kterých tam bylo aspoň 40 a také balkóny každého bytu byly na této straně. V té době byly maminky většinou doma a vařily. Na dvoře byly houpačky, pískoviště, volejbalové hřiště, trávníky, lavičky. Teď jsou tam garáže. Dnešní děti už takové dvory nemají! A ani neznají to množství her, které jsem tam 10 let hrála.

V té době jezdilo jen málo aut, když letělo letadlo, tak to byla velká událost a když se objevil černoš v reklamním autě od Meinla, tak ho lidé zvědavě okukovali. Na ulicích bylo mnohem bezpečněji než dnes, a proto mě rodiče bez obav hned první den poslali do školy samotnou, i když to nebylo blízko. Samozřejmě jsem netrefila. Pustila jsem se do breku a pak mě cizí lidi zavedli do školy. A od té doby jsem se mohla volně pohybovat s kamarádkami po městě. I na Urpín, kam to trvalo skoro hodinu po serpentínách, jsme chodily samotné. Jednou nám tam jakýsi muž nabízel bonbony a chtěl, abychom si sedly na jeho deku. Bála jsem se, že jsou bonbony otrávené, a tak jsem dala povel k útěku. Maminka nás nepoučila, že se máme cizím pánům vyhýbat. To byla jiná doba.

A tak jednou, když jsme byli o prázdninách v Žarnovici, poslala maminka jedenáctiletou Zinu samotnou vlakem dvě stanice do Hliníku, kde bydlela Evka Fridrichová, která u nás v Bystrici studovala. Zina se pak za dva dny vrátila s paní Fridrichovou, která se zcela nevinně zeptala, proč Zinečka k nim nepřišla ráno ale až odpoledne. Maminka hned na Zinu zaútočila a ta se přiznala, že ji ve vlaku jakýsi vojín přemluvil, aby s ním jela do Žiliny. Když pak viděl, že si s ní nic neužije, poslal ji zpět nákladákem do Hliníka. Následoval strašný nářez, který Zina dodnes pocítuje jako velkou křivdu. Pak se konala lékařská prohlídka, kde bylo shledáno, že je vše v pořádku.

Naše výchova byla v té době velmi nesprávná. Ani ve škole jsme nebyli poučeni a od naší maminky jsme se nikdy nic nedozvěděly. Ta byla vychovávána v klášteře. Velmi dobře ji vystihla Julika, dcera Ziny, když prohlásila, že největší záhadou pro ni je, jak jsme se mohly já a Zina vůbec narodit. Vše o početí jsem se dozvěděla v 11 letech od kamarádek v Žarnovici. Pak jsem zase já poučila své spolužačky v Banské Bystrici. A tak to jistě chodí dodnes.

Já už jako malá jsem zjistila, že se nevyplatí svěřovat se mamince. A tak se nikdy nedozvěděla, že jsem za korunu vylezla na banskobystričskou věž. Bylo tam několik pater a z každého patra do dalšího se lezlo po dlouhém viklavém žebříku, ze kterého jsem se mohla zřítit. Byla jsem podnikavá a veselá kopa. Byly jsme čtyři nejlepší kamarádky a všechny Věry. Mně se říkalo Eva, Věře Pirochtové Pirochtočka, Vaňkové normálně Věra a Kleinové se říkalo Vierka, protože byla čistokrevná Slovenka.

Maminka často vzpomínala, jak se mne nemohla dočkat, když jsem šla ze školy. Pozorovala nás z okna a prý jsme se na každých deseti metrech zastavily a dlouho se strašně řehtaly. To nám bylo dobře! A když jsme chodily ze Sokola, hrály jsme takovou hru, že se musíme dotknout každého skla, kolem kterého přejdeme. Jedna babka, která měla řinčivé sklo na dveřích obchodu, už na nás v určitou dobu vždy čekala venku s klackem. Ale jak zalezla, myslela si, že se nás zbavila, hned jsme se vrátily. Domů jsme nesměly, dokud jsme nesplnily úkol. A trafikant, který seděl v budce s 20 tabulkami, které jsme všechny musely „ochmatat,“ byl z nás na mrtvici. Po cestě jsme si často kupovaly pečené kaštiny, které nám příjemně hřály naše zmrzlé ruce. Na konci naší trasy byl obchod se solí. Jmenovalo se to U Klímů a bylo to od chodníku vzdálené několik metrů. Přesto jsme tam svorně kráčely ohmatat všechna skla. Až jednou se tam na nás vyřítit velký černý pes a začal nás honit. Od té doby jsme toto místo vynechávaly ze svého repertoáru. Musím přiznat, že jsem tyto hry vymýšlela já. Další taková hra byla, že jsme nesměly šlápnout na hlinu ani na mezery mezi dlažebními kostkami. A tak jsme často ze školy chodily po špičkách jako tanečnice.

Dětství pokládá skoro každý za nejhezčí údobí svého života. Ale má to jednu vadu, že dítě musí poslouchat rodiče, učitele a ostatní dospělé. Já už jsem se nemohla dočkat, abych vypadla z domova, kde vládla naše maminka. Ta se sice o nás vzorně starala, ale o všem rozhodovala a my museli poslouchat včetně tatínka. Ten se občas vzepřel, ale většinou bral všechno s humorem a s naší výchovou si velké starosti nedělal. Nikdy nás nekomandoval a všechno nám dopřál. Jen jednou mě seřezal, protože jsem nechtěla něco sníst. Nebyla jsme na

to u něj zvyklá, a tak se mě to moc dotklo, Začala jsem křečovitě vzlykat a předstírala jsem, že to nejde zastavit. A tatínek tomu uvěřil a začal mě chlácholit.

Maminka používala na nás ruční metodu velice často. Stačilo, že jsme se honily a už nás řezala a prohlašovala, že jsme nejhorší děti v baráku. Pamatuji se, jak mi každé ráno vnucovala vlněné štípavé punčochy a nepomohl mi ani pláč. Musela jsem v nich jít do školy, kde jsem se pak celé dopoledne škrábala. Přitom doma maminka prohlašovala, že punčochy neštípou. Jednou si mě zavolal učitel Sumbal stranou a zařval: *Šofrica, co se pořád škrábeš na pr....?* To byl takový trapas, že se na to nedá zapomenout. A tak jsem to musela panu učiteli vysvětlovat. Moc jsme se ho všichni báli. Ve třídě na dveře vyvěsil tabulku, kam nám dával červené čárky za dobré skutky a zelené za skutky špatné. Jednou jsem v domácím úkolu měla mezi slovy nestejně mezery a za to mi pan učitel udělal zelenou čárku a komentoval to slovy: *Už ti leze zelená housenka po zádech.* Já tak začala vriskat, že přiletěl do třídy ředitel, že se prý lidé zastavují venku na ulici a dívají se do otevřených oken, co se to ve škole děje. Naštěstí nás Sumbal učil jen ve 3. třídě.

Našeho katechety jsme se na rozdíl od Sumbala nebáli a měli jsme ho moc rádi. Když se ale dívám z dnešního pohledu na jeho hodiny náboženství po stránce pedagogické, byly často pochybené. Dělal mu zřejmě dobře, když svým sugestivním hereckým přednesem např. o smrti matičky nás dojal až k slzám. Často brečela celá třída a pamatuji se, jak můj spolužák Mirek Kmoníček začal dupat nohama a zoufale křičet: *Svätý pane, už dost, ja to nevydržím!* Pak nám ho katecheta dával za vzor, jak citlivé dítě to je. Náboženství se vyučovalo i na gymnáziu – ale jen na Slovensku, v Čechách už ne a trvalo mi moc dlouho, než jsem se přizpůsobila. Co člověk do sebe v mládí vstřebá, toho se pak těžko zbavuje. Dlouho jsem trpěla výčitkami. Dnes už samozřejmě na ty pohádky nevěřím. Myslím, že nejbližší pravdy byl Sokrates, který prohlásil: *Na světě neexistuje nic než tvořivá síla přírody a to je Bůh.*

Na gymnáziu jsme často dávali našemu katechetovi otázky, které nás v té době nejvíce zajímaly. Například, zda je hřích se s chlapcem líbat. Katecheta se tak rozohnil, že skončil u nemanželského děčka. A přitom nebydlel na faře sám, ale odděleně se svou kuchařkou. Prý na lékařské doporučení. V té době byly úplně jiné mravy než dnes, zejména na Slovensku. Nepamatuji se, že by se nějaká dívka musela vdávat. Víم akorát o jedné svobodné učitelce, která se z obavy před ostudou tak šněrovala, že to dlouho na ní nebylo vidět a pak chodila ve třídě pořád s třídnicí pod břichem. Moc jí pomohla naše maminka. Vzala ji k sobě a dokonce v mé posteli se jí narodila holčička. Na dítě se přišel pak také podívat jeho otec a brzy byla svatba.

V Banské Bystrici nebylo myslitelné, abychom si dovolily jít s chlapcem za ruku po městě. Kdybychom potkaly kantorku, šly bychom hned druhý den na kobereček. A tak jsme měly jen takové dívčí lásky na dálku. Chodily jsme na korzo v naději, že tam toho svého potkáme. Pak jsme po sobě pokukovali a posílali si tajná psaníčka. Moc jsme se vždy těšily na „Radvanský jarmok,“ kde bylo zvykem, že chlapci plácali vařečkami děvčata. A tam mě jednou plácl septimán Detrich Bárzy, za kterým jsem, jak se říká, blbla. Byl můj typ a podobal se Robertu Taylorovi, což byl můj idol stříbrného plátna. Myslím ale, že ta vařečka byla jediný projev jeho zájmu o mne, takže jsem si o něm mohla jen snít, což jsem také pilně dělala. Většinou jsem s ním ztroskotala na nějakém opuštěném ostrově.

Mladé holky bývají velmi nerozumné, ale srdci se nedá poroučet. Teď právě nejvíce vzpomínám na ty citěle, kteří by si byli zasloužili spíše mého zájmu. Jeden z nich se jmenoval Zolo Koričanský, štíhlý a vysoký oktáván. Vypadal slušně, ale ne jako Robert Taylor. Seznámila mě s ním Olga Polívková, která v kvartě seděla se mnou v jedné lavici. Olga byla praneteř Milana Rastislava Štefánika. Její babička se také jmenovala Olga a byla nejmilejší sestrou Milana Štefánika. To jen tak pro zajímavost. Celé seznámení bylo předem připravené. Zolo dával Olze kondice z francouzštiny a svěřil se jí, že když mu můj tatínek ve třídě položil ruku na ramena, zalil ho prý pocit blaha, protože je do jeho dcery zamilovaný.

A tak mě Olga jednou k nim pozvala, když u nich byl Zolo. Když mě ho představila, docela se mi líbil, ale pořád se červenal a oslovoval mě Evička a to já jsem neměla ráda. Jednou pak pro mě přišel tancovat na jakési veselici pořádané na hřišti Sládkovičova gymnázia, kde učil můj tatínek. Po tancovačce mě šel doprovodit domů a já mu v půli cesty utekla s výmluvou, že jdu k tetě. Když jsem věděla, že někdo za mnou pálí a já mu to nemohla oplácet, tak mi byl prostě protivný. Když Zolo maturoval, poslal mi po Olze učebnici němčiny, kterou jsem potřebovala. Objevila jsme v ní můj monogram propíchaný špendlíkem přes všechny stránky. Po několika letech, když už byl Zolo ředitelem gymnázia, setkal se na sjezdu po maturitě s mým tatínkem a nechal mě pozdravovat. Nedávno mi Zina psala, že jeho třída položila obrovskou kytici karafiátů na tatínkův hrob.

Divadelní dění, které tatínek opisuje ve své Historii, bylo také pro mě velmi přitažlivé. V zákulisí jsme se pohybovaly jako doma a často jsme hrály různé dětské role. Jednou jsem hrála žábu, do které byl zakletý princ. Byla jsem schovaná za křovím a když zabouřily hromy blesky, princ se v tom okamžiku změnil v žábu a já měla vyskákat na jeviště. Kulisák o tomto mém úkrytu nebyl informován a zřejmě si myslel, že jsem se tam schovala, abych mohla sledovat představení zadarmo. Začal mě tedy šťouchat takovou železnou tyčí, abych vylezla ven. Protože jsme nemohla mluvit, tak jsme to přetrpěla. Kritika pak napsala, že v žábě se ukrývala malá Šofrová, což se mne dotklo, protože jsem už ve třinácti měřila 170 cm a pokládala jsem se za velkou slečnu.

Největší úspěch v Banské Bystrici měly operety „Odtroubeno“ a „Ztracená vatra“ v hlavní roli s náramným fešákem Jaroslavem Lenzem. Byl z Bechyně a v Banské Bystrici si odbýval vojenskou službu. Všechna děvčata za ním bláznila včetně mé jedenáctileté sestry Ziny, která si celý den prozpěvovala: *Lenzi, proč u mne nejsi, já žádnou lásku už nechci znát*. Tatínek mu to samozřejmě hned oznámil a on pak, když odjel zpátky do Bechyně, poslal Zině dopis. Já jsem si zase kvůli Lenzovi koupila nový památník. Pak mě tatínek zavedl do zákulisí k Lenzovi a ten mi do památníku napsal: *Vzpomínky jsou jediným rájem, ze kterého nemůžeme být vyhnáni*. Ostatní děvčata mi to moc záviděla. Největší úspěch jsem ale měla v Lučenci na sokolském cvičení. Když jsme šly v průvodu na cvičiště, nastal mezi holkami náramný rozruch, že prý mezi přihlížejícím davem viděly Lenze. Já jsem ho také zahlédla a pak na cvičišti jsem se s ním setkala. Když jsem se po cvičení šla převléci do civilu a dívala se na další čísla, najednou mě někdo zatahal za rukáv. To už jsem byla velká slečna, a tak mi Lenz řekl *rukulíbám*. Pak jsme dlouho stáli a výborně se bavili. Tentokrát byl zase v Lučenci na vojenském cvičení. Jak je svět malý. V té době byla velmi napjatá politická situace. V říjnu téhož roku se pak odtrhlo Slovensko, které získalo autonomii, a my jsme pak za rok odjeli do Čech. Abych to upřesnila, to sokolské cvičení se konalo 5. června 1938. Lenz slíbil, že v prosinci přijede opět do Bystrice. Samozřejmě se to už nemohlo uskutečnit.

Všechny kritiky a představení a vůbec vše o divadle v Banské Bystrici sepsal tatínek do svých divadelních vzpomínek. Jednu kopii mi dal, abych ji vzala do nějakého archivu či knihovny v Praze. Z telefonního seznamu jsem si našla adresy divadelních institucí. Na první adrese jsem neuspěla, ale na druhé jsem měla nevídaný úspěch. Byla to AMU – Akademie múzických umění. Vrátná mě poslala do knihovny, kde jsem spustila, že tatínek Bedřich Šofr režíroval v Banské Bystrici hodně divadelních představení a že o tom napsal vzpomínky, které jsou dokladem toho, jak Češi na Slovensku zaváděli kulturu. K mému překvapení vedoucí knihovny řekla: *To určitě koupíme. Já jsem všechna ta představení viděla. Jmenuji se Hrubešová a moc se těším, až si ty vzpomínky přečtu*. Takových neuvěřitelných náhod jsem v životě zažila hodně, ale toto už bylo přespříliš. Já se dokonce na Hrubešovou jako holku pamatuji a s jejím bratrem jsem chodila do obecné školy. Pak se rozvinula mezi tatínkem a paní knihovnicí čilá korespondence a tatínek dostal za oba díly 2800 Kčs. Každá věc má svůj osud. Tak i divadelním vzpomínkám mého tatínka bylo souzeno, že mají skončit na AMU,

kde je budou mít studenti k dispozici např. pro své diplomové práce. Stalo se tak někdy začátkem 70. let.

V době mého dětství měla Banská Bystrica 13 000 obyvatel. Žilo se zde velmi společensky. České i slovenské rodiny byly v plné shodě. Divadla hrála buď v české řeči, nebo řeči slovenské. Nikomu to nevadilo. Také výlety jsme pořádali společně do nádherné přírody. Bylo nás někdy více jak třicet, opékali jsme živáňskou pečení a nám dětem se to náramně líbilo. V Bystrici se žilo tak dobře a spokojeně, že mě nikdy ani ve snu nenapadlo, že bych ji mohla opustit. Člověk si zvykne skoro všude, ale jinde to není ono.

Do Prahy jsem přijela poprvé, když mi bylo 8 let. Vyhrála jsem soutěž ve sběru kloboučků od zubní pasty Thymolín a jela jsem za odměnu k moři do Gráda v Itálii. Sraz účastníků byl v Praze, kam mě tatínek doprovodil. Z té doby si toho už hodně pamatuji. Víím, že na různé akce, které jsme měli v Itálii podnikat, musel tatínek složit 100 Kčs. Když jsem se s ním loučila, nabádal mě, abych moc neutrácela a já jsem to vzala doslova. Když se pořádal z Gráda výlet do Benátek asi za 50 Kčs, tak jsem ze šetrných důvodů zůstala v hotelu. Dodnes toho lituji, protože do Benátek se už nikdy nepodívám. Ve vedlejším hotelu bydlela maminka se Zinou, a tak jsem ten den trávila s nimi.

Podruhé jsem do Prahy přijela na Středoškolské hry v červnu 1938. Kdyby mi někdo řekl, že zde budu trávit většinu svého života a že někde na Smíchově bydlí můj budoucí manžel, se kterým budu mít 2 děti, tak bych to pokládala za naprosto nemožné, protože moje vazba k Banské Bystrici byla naprosto pevná. Pamatuji se, že jsme tehdy byli ubytováni v blízkosti Palackého pomníku. A tam jsem jedno dopoledne chodila smutná se svěšenou hlavou, protože jsem ztratila švýcarské hodinky za 350 Kčs. A tu mě spatřil vrátný z jedné budovy a zeptal se mě, co hledám. Když jsem mu řekla, že hodinky, dal mi adresu jakéhosi Matysa, který prý před chvílí nějaké hodinky našel. Jenže než jsem se k němu vypravila, tak pan Matys odjel na dovolenou. Nic jiného mi nezbývalo, než jít na policii. V životě jsem nic takového nevyřizovala, ale fakt, že mi naši zakázali si vzít hodinky do Prahy a já je neposlechla, mě přinutil k této akci. Byla jsem z toho dosti vynervovaná. Měla jsem takovou trému, že když se mne policajt zeptal: *Co si přejete, slečno?*, tak jsem zblekotala: *Prosím vás, slečno, já jsem ztratila hodinky*. Nevím, co si pomyslel, ale já jsem se tím přereknutím dost dlouho trápila. Nakonec policie poslala rodičům hodinky do Banské Bystrice. Naši mi ale nic neprozradili a jen se mě pořád vyptávali, proč nenosím ty švýcarské hodinky. Bylo léto, a tak jsem se vymlouvala, že se bojím, abych v nich nevezla do vody, jak se mi to jednou už podařilo. Za mou neposlušnost mě potrestali a dali mi hodinky až na Vánoce pod stromeček. Když jsem pak v Praze studovala, vyhledala jsme dotyčného vrátného a poděkovala mu.

A potřetí jsem do Prahy přijela hned za měsíc na všesokolský slet cvičit coby dorostenka. Pamatuji se, že jsme měly takové modré úbory a žluté věnečky. Jedinečným zážitkem byl průvod Prahou. Takové nadšení jsem nikdy nezažila. Byl to můj první a poslední slet v Praze. Komunisté zkrátka zvorali všechno, co se dalo. Zavedli sice místo toho spartakiádu, ale to nebylo ono. Žádná dobrovolnost, žádné nadšení, i když prostná cvičení působila velice efektně, neboť je skládali bývalí sokolové.

Po roce 1948, kdy komunisté uchvátili moc, náčelnice Sokola Provazníková emigrovala do Anglie a odtud do Ameriky. Dosud žije a jako devadesátiletá napsala vzpomínky: *To byl Sokol*. Letos bude oslavovat 100 let.

## **Poslední rok v Banské Bystrici**

V září 1938 jsme ještě neměli nejmenší tušení, že za rok budeme muset odjet do Čech. Protože situace v pohraničí byla velice napjatá, vyhlásila vláda v celé republice mobilizaci. Hlásilo se mnoho dobrovolníků i náš tatínek. Ve škole se nevyučovalo, protože v ní byli

ubytování vojáci. V říjnu pak Slovensko okleštěné Maďary dostalo autonomii a Hitlerovi jsme bez boje postoupili Sudety.

Naše německá „frajle“ Agnes Fohler, která k nám přijela ze Sudet, u nás bydlela, pomáhala mamince v domácnosti a mě učila německy. Po roce odjela zpátky do Radiměře, která byla jako Rotmühl, přičleněna k Velkoněmecké říši. Byla to velmi hodná sedmnáctiletá dívka, se kterou jsem se celý rok kamarádila a vděčím jí za to, že umím dost slušně německy. Netušila jsem, že se s ní setkám opět až v roce 1977. Dva roky předtím jsme jeli autem z Prahy na Slovensko, a tak mě napadlo, že bychom se mohli stavit v Radiměři a vypátrat, co se stalo s Agi. Na tamní poště mi stará listonoška prozradila, že Agi byla po válce odsunuta do Německa, ale v Radiměři prý zůstala její teta provdaná za Čecha. A ta teta mi sehnala její adresu. Hned jsem Agi napsala, poslala jí fotografie celé naší rodiny a vylíčila naše osudy. Tehdy Agi právě ovdověla, a tak k nám přijela až za 2 roky. Zavezli jsme ji do Radiměře a od té doby byla v Československu několikrát. Agi žije ve Stuttgartu, má vlastní vilu, pracovala jako bankovní úřednice, a tak má slušnou měsíční penzi 2000 marek, což je v přepočtu asi 40 000 Kč. Právě letos v říjnu 1990 se spojilo prosperující západní Německo, kterému se říká hospodářský zázrak, s bývalým komunistickým východním Německem. Agi vlastně měla štěstí, že se usadila na západě.



Pražský hrad na jaře 1990, zleva: Michal, Agi, Edita, já a Daniela

Tak abych se vrátila zpět do Banské Bystrice. Od té doby, co dostalo Slovensko autonomii, se začaly projevovat nacionalistické vášně. Takzvaní Hlinkovci vyprovokovávali protičeské nálady, rozbíjeli Čechům okna, vypalovali trafiky apod. Pamatuji se, jak se lůza valila po nábřeží kolem našich oken a křičela: *S Čechmi do Hrona!* Můj tatínek nebojácně vyšel před dům a zakřičel: *Čo mi chcete? Z davu k němu hned přispěchal jeden žák ochránit ho: Pán profesor, neprovokujte a schovajte sa!* V takových situacích jsem vždy při něm stála.

Jednou na korze šly za ním dvě holky a jedna provokativně prohlásila: *Znám tri hnusné národy: Čechov, Židov a Cigánov.* Jakmile to tatínek uslyšel, otočil se, popadl holku a začal s ní trást. V tom přiběhl gardista a milého tatínka, coby delikventa odvedl na městský dům. Hned jsem příklusala a šla s ním. Gardista před policajty prohlásil, že prý tatínek obtěžoval jednu malou dámu. Jenže můj tatínek byl v Bystrici známá osobnost a ani policajti by si k němu nic nedovolili, a tak mu jen řekli: *Len chodte pokojne domov, pán profesor!*



A gardista utřel nos. Na druhý den si šel tatínek na tu holku stěžovat do našeho dívčího gymnázia, ale holce se zřejmě v té době nic nemohlo stát.

V mé třídě (kvintě) byly jen tři luďačky. Pamatuji se, jak jedna z nich při vstupu do třídy zvedla ruku a pozdravila: *Na stráž!* Jiná slovenská žákyně jí odvětila: *Nestraš!* Pak nastalo vyšetřování, ale bez úspěchu. Z celé třídy nikdo nic neslyšel.

Maminka byla plná obav, že tatínka brzy zavřou a také na moje prosby svolila, abychom se přestěhovali do Čech. Tatínek byl světák, měl rád společnost, rád hrál divadlo a občas si zašel do kavárny zahrát karty. Říkali mu dokonce docent mariáše. Většinou vyhrával takže měl i kapesné, protože celou výplatu odevzdával mamince. Peníze ho nikdy nelákaly.

Známý hudební skladatel Ján Ciker byl žákem mého tatínka a při příležitosti oslav jeho narozenin řekl do banskobystriického rozhlasu:

*„Bedrich Šofr je človekom – ja ho volám zlatý človek, ktorý nebol len profesorom, on bol aj umelcom, duchom veľký, bodrý, svieži, stále usmievavý, Evropan, na ktorého musíme myslieť, aj keby sme žili 120 rokov. A ja mu tých 120 rokov prajem a až prídem do Banskej Bystrice, zahrajeme si preferanc.“*

Z toho je vidět, že byl znám jako karbaník a to naše maminka jen těžko nesla. Její tatínek totiž také často hrával karty v hospodě u svého bratra a její maminka se s ním kvůli tomu hádala. A ta to uměla, na to si dobře pamatuji. Takže moje maminka byla na karty alergická a vždy se zlobila, když viděla, jak tatínek učí hrát karty své vnuky.

Ale jednoho dne se našemu tatíčkovi ty karty nevyplatily. Aby mu maminka pořád nevyčítala, že ji opouští, začal ji brát s sebou. A zatímco tatínek hrál karty, maminka se vesele bavila s panem učitelem Alexandrem Slivkou zvaným Šaňo. Ten svým galantním vystupováním a krasořečněním maminku úplně pobláznil. Dokonce se s ním začala scházet i mimo kavárnu u matky své kamarádky Olgy Holečkové. A tam jednoho dne v listopadu 1938 vtrhl i můj tatínek. Málodky se rozčílil, byl znám jako náramný klid'as. Ale když se rozčílil, tak to stálo zato. Řval a třásl starou babkou kuplířkou a prý i házel židlemi. Já jsem ho pak bezprostředně poté potkala na Národní třídě a přidala se k němu. Neměla jsem však tušení, co se stalo. Bylo mi divné, že mě pořád od sebe odháněl, abych šla domů, že on přijde později. Ale nepřišel. Čekaly jsme na něj 3 dny a to mi už mamincina sestra teta Ika prozradila, co se stalo. Dokonce jsem zaslechla i něco o rozvodu a že já případnu tatínekovi a Zinu si vezme maminka. A pak jednou odpoledne přišla k nám jedna paní se vzkazem, že máme panu profesorovi poslat do nemocnice pyžamo. Tak jsme zajásaly, že se našel. Nevím, jestli se mu z té scény udělalo špatně nebo se tam jen ulil, aby vystresoval maminku. Ta hned utíkala za Kmoníčkem, tatínkovým kolegou, s nímž pak šla do nemocnice, kde se konalo usmíření.

Dne 15. března 1939 Hitler obsadil Čechy a Moravu a vyhlásil protektorát Böhmen und Mähren a Slovensko se stalo samostatným státem. Tatínek si zažádal o přeložení do Čech a od 1. května nastoupil do Hradce Králové na klasické Rašínovo gymnázium. My jsme do konce školního roku zůstaly v Banské Bystrici. Většina Čechů se odstěhovala, ale smíšená manželství nebo Češi, co měli na Slovensku majetek, mohli na žádost zůstat. Byl to krok, který nám všem úplně změnil život.

Šaňo mamince na rozloučenou poslal noty s textem:

Prečo tak pozde krásna pani  
dal osud nás dvoch dohromady,  
prečo tak pozde, ktože to povie nám?  
Mladosť už dávno odletela,  
spomienky lásky zanechala  
a život beží v dial', ostal som sám . . .

Tato píseň má krásnou sentimentální melodii a já se jí naučila hrát na klavír. Po letech se mi pak maminka přiznala, že musela mít velkou sílu, aby se dokázala od Šaňa odpoutat. Jenže zamilovanému člověku se to zdá všechno jinačí, než to ve skutečnosti je. Šaňo si její přízeň vůbec nezasloužil. Byl to přelétavý člověk, takže si brzy našel náhradu a dokonce jsem se doslechla, že defraudoval jako ředitel školy peníze, aby mohl koupit své milence kožich. Tou defraudací přišel o vilu. Jeho starší syn Pišta zemřel na rakovinu ve svých 28 letech. Býval mým dobrým přítelem, ba dokonce dětským ctitelem. Nosíval mi obrázky filmových herců, které v té době skoro každá holka sbírala.

Když jsem se pak po 45 letech setkala v Praze s hudebním skladatelem Tiborem Andrašovanem, který byl kdysi s našimi v Jugoslávii na divadelním zájezdu, byla jeho první vzpomínka na lásku mé maminky Šanika: *Ja som sa jej divil, lebo vás otecko bol o veľa väčší fešák.* Tatínek ale neuměl tak lichotit a také si ho neumím představit, že by se z lásky pomátl. On takové věci nikdy nebral moc vážně. Pamatuji se, jak si vždy ráno při holení vyzpěvoval národní písničky jako např.: *Vy mládenci, kteří jste jako já, nemilujte doopravdy, pomilujte, pošpásujte, ale lásku jim neslibujte!*

Když tatínek koncem dubna odjížděl do Hradce Králové, přišlo se s ním na nádraží rozloučit spousta lidí a někteří dokonce plakali. Nebyli to jen Češi, ale i Slováci. Ľud'áků bylo v Bystrici málo, ale zato moc křičeli, takže otravovali naše kdysi tak přátelské prostředí. Mezi lidmi vládla nespokojenost, protože obchody byly vybrakované. Když ale v kině ukazovali záběry z olympiády, kde se objevili čeští závodníci a vlála česká vlajka, začali všichni tleskat.

Opustili jsme překrásnou slovenskou přírodu, kterou jsem jako dítě neuměla řádně ocenit. Žila jsem pod Nízkými Tatrami a znala jsem každý kopec, který Banskou Bystrici obklopoval. Často jsme tam jezdili lyžovat. Nízké Tatry pokládám za malebnější než Vysoké Tatry, kam jsem se doslala jen jednou jako třináctiletá. V té době byla příroda ještě neporušená a pamatuji se, jak jsme v čist'ounkém potůčku, který se u našeho domu vléval do Hronu, chytali raky.

Nejbolestnější bylo loučení s maminčinou rodinou, s níž jsme se vždy scházeli u „starej mamy a starého apu“ v Žarnovici. Bylo nás tam někdy i dvacet a to my děti jsme pak spaly na seně na půdě. Bylo to moc prima. Teď už vím, proč se člověk nemá stěhovat daleko od svého rodiště.

## Hradec Králové

Do Čech jsme se přestěhovali o prázdninách 16. června 1939. V Hradci měl tatínek pro nás připravený pěkný třípokojový byt v přízemí v novostavbě s velkou verandou v Mánesově ulici č. 5 (nyní č. 28). Je zajímavé, že do stejné ulice se přestěhovaly další dvě rodiny z Banské Bystrice, takže jsme hned měli přátele. Doufali jsme, že se v Čechách budeme cítit lépe, ale netušili jsme, do jaké mizérie jsme se dostali. Hned v září vypověděl Hitler válku Polsku a pak postupně i dalším státům. Takže jsme skoro 6 let žili ve válečném prostředí, zatímco Slovenska se válka téměř nedotkla a byl tam blahobyť. Už se to nedalo změnit. Válka ovlivnila osudy milionů lidí. I u nás bylo vše jinak. Pamatuji se, když letadla svrhla na Drážďany 10 000 tun bomb, bylo to slyšet až v Hradci. Obloha svítila a skla v oknech našeho bytu řinčela. A to je Hradec více jak 100 km vzdálený.

Hradec patří k nejhezčím městům v Čechách. Leží na soutoku Labe a Orlice. Podél těchto řek byly krásné procházky na randění, ale v zimě nebylo kde lyžovat. Byl tam jen jeden kopeček, jak je to v té písničce: *Hrádečku, stojíš na pěkném kopečku.*

Na první rok v Hradci nemám zrovna ty nejlepší vzpomínky. Začala jsem chodit do sexty dívčího reálného gymnázia. Protože kromě přistěhovalců ze Slovenska jich bylo také hodně ze Sudet, dali nám do třídy 10 chlapců. S češtinou jsem neměla potíže, protože odmalička jsem mluvila s tatínkem česky. Jen občas jsem použila nějaký slovenský výraz jako „lektvár“

nebo „chodit vlakem,“ což vždy vzbuzovalo velký chichot: *Jé, holky, ona chodí vlakem!* Česká posměvačná a falešná povaha mi nesesděla. Zatímco v Bystrici jsem byla ve třídě vůdčí typ, v Hradci jsem se úplně stáhla do sebe.

Vrcholem všeho byla příhoda, která se stala hned ve druhém týdnu školního roku a která mě hodně ranila. Na hodině chemie dělal profesor Hamerský pokus s berlínskou modří. Protože to vyšlo zelené, zeptala jsem se, proč se to jmenuje modř, když je to zelené. Spustil na mě hrozné hromobití, že nějaká Nána ze Slovenska ho chce opravovat a že neví, že reakce proběhla se žlutým sodíkem, a tak to musí být zelené. Já si to neuvědomila a moje otázka byla zcela nevinná. Bylo mi tak hrozně, že zbytek vyučování jsem proplakala a všichni kantoři se mě ptali, co se mi stalo. Brečela jsem i doma a chtěla se okamžitě vrátit na Slovensko, kde jsem nikdy takového hrubce nezažila. Na druhý den šel tatínek udělat do školy pořádek. Od té doby mě Hamerský ignoroval. Ani mě nezkoušel a dával mi trojku, i když jsem v Bystrici měla jedničku. Naštěstí chemie už ve vyšších třídách nebyla.

První rok v Hradci proběhl ve znamení tanečních. Našla jsem si několik kamarádek, se kterými jsem chodila na korzo, sportovala a navštěvovala různé kulturní podniky. I když Hitler zabral Polsko, jehož část ukořistil Sovětský svaz, který s ním uzavřel pakt o neútočení, politická situace nás moc nevzrušovala. Dostatek vzrušení jsme totiž měli v tanečních, která však Hitler o 2 roky později zakázal, protože nebyl důvod k radovánkám.



Věneček 25. 11. 1939

Do tanečních mě doprovázela maminka, která usazena mezi gardedámami mě neustále ostrým zrakem sledovala a mrkáním či mračením mi dávala najevo, že není se mnou spokojena. Občas tam zavítal i tatínek a to jsem pak šla na rvačku, protože spousta jeho žáků

si chtěla šplhnout. A našli se i tací, kteří po několika týdnech přiznali, že by už pro mě dávno přišli, ale nechtěli vypadat jako šplhouni. Měla jsem hodně tanečníků ba i ctitelů, a tak jsem mohla být spokojena.

Svět je opravdu malý. V létě jsem chodila na plovárnu. Jednou, když jsem plavala v Orlici, kroužil okolo mne jakýsi mladík a záhadně se usmíval. Prý mě sleduje už půl roku, protože naproti nám bydlí a zná mne z lyží z Banské Bystrice. Opravdu jsem si vzpomněla, že jsem se s ním setkala na lyžařské chatě a že tam byl s jakýmsi Tomáškem, kterému jsem popletla hlavu, ač nerada. Ten mě pak v Bystrici pořád naháněl a dokonce poslal k nám do bytu nějakou holku, aby mě vylákala ven. Ta mi pak prozradila, že to ještě nezažila, aby byl někdo tak poblázněný. Proč člověka láká vždy to, co mu uniká a ne to, co se mu nabízí? Občas jsem se pak setkávala se svým spoluousedem u pumpy na pitnou vodu. V Hradci totiž nebyla zavedena pitná voda do domácností.

Několik dnů před mými prvními tanečními jsem přišla o zub. Moc jsem u oběda mluvila a tatínek mě chtěl umlčet. Máchnul lžící, která mu však vyletěla z rukou a urazila mi kus předního zubu – 2 vlevo nahoře. Marně pak pořád za mnou chodil celý nešťastný: *Usměj se, no to nic není*. Musel vidět, že je to marné a že vypadám hrozně. Jeden zubař mi pak dal narychlo porcelánovou korunku, takže úsměv před tanečními byl zachráněn.

V Hradci Králové se žilo jako na každém menším městě (tehdy 60 tisíc obyvatel) velmi společensky. Doma jsme měli pořád hosty, hrály jsme se Zinou na klavír, lyžovaly na Zámečku, bruslily, v létě jsme chodily na plovárnu, hrály tenis, volejbal a basketbal i divadlo jsme nejen navštěvovaly, ale občas i hrály. Jednou jsme dokonce zavítaly s děvčaty k věštkyňi.

Začátkem srpna 1940 jsem byla se svou spolužačkou Alenou na plovárně. Ležely jsme na dece a opalovaly se. Nejednou jsem se zvedla a udělala menší procházku po hrázi. Jak ale taková maličkost může změnit člověku život! Na hrázi seděl hubený tmavovlasý mládenec a díval se na volejbal. Když jsem procházela kolem něj, otočil se a podíval se na mě. Byl to vyloženě můj typ. Nevím, jestli i já jsem byla jeho typ, ale od této chvíle mi věnoval pozornost. Když jsem šla do vody, šel také a nenápadně plaval kolem mě. Pak jsme se na sebe začali usmívat. Počasí nám přálo, a tak jsme se na plovárně viděli několikrát. Jednou, jakmile jsme se začaly chystat k odchodu, šel se honem také rychle převléct, a pak nás sledoval. Alena se brzy odpoutala, a pak nastala opravdová honička. Podle zákona schválnosti se mi utrhl řemínek na botě a začala jsem kulhat. Milý pronásledovatel mě brzy dohonil a zeptal se: *Kam tak spěcháte, slečno?* Začala jsem mu ukazovat rozbitou botu. Prý si nevšiml, že kulhám. Doprovodil mě až domů a požádal o schůzku na 20. hodinu.

Doma jsem řekla, že jdu s Alenou na procházku. Bylo to moje první opravdové rande. Dozvěděla jsem se, že se jmenuje Ladislav Kimmel, že měří 190 cm a že mu bude 20 let. Studoval u tety v Holešově a má už po maturitě. Moc dobře jsme se bavili a asi v půl desáté jsme se vraceli alejí vzdechů domů. Svítíl právě Měsíc v úplňku, čili úplná romantika. Láďa mě chytil za ruku a já pak celou noc nemohla spát.

Moje tajemství dlouho nevydrželo, protože hned na druhý den nás potkal tatínek. Drželi jsme se s Láďou za ruku a já už nestačila ucuknout. Doma pak bylo velké zpovídání. Řekla jsem, že je z dobré rodiny, což maminka s potěšením akceptovala. Na tom jí vždy moc záleželo na rozdíl ode mne. Nyní ale musím přiznat, že měla pravdu. Večer jsme všichni šli do biografu i s Láďou, aby si ho mohla maminka „okouknout.“ Po biografu jsme museli poslušně kráčet před rodiči. Pak jsme přidali do kroku a postupně zmizeli z hledáčku maminky. A v koutku u baráku jsem dostala první pusu. Zatím jsem nechovala k Láďovi žádné city, a tak ta pusa přišla poněkud nevhod. Na druhý den jsem Láďovi kategoricky řekla, že si nepřeji, aby se něco podobného opakovalo. To byla maminčina výchova a nyní se dívím, že jsem tomu přikládala takový význam. Ale vychovaná jsem byla na Slovensku a tam to bylo jiné. V Čechách se taková reakce musela zdát směšná, což mi pak Láďa potvrdil.

Během posledních dvou týdnů prázdnin jsem s ním skoro každý den chodila na rande. Procházeli jsme se kolem Orlice a Labe nebo v Jiráskových sadech. Prožívala jsem něco neobvyklého a vždy jsem se na rande moc těšila. Koncem srpna Láďa opět odjel do Holešova, neboť chtěl ještě studovat průmyslovou školu v Brně. Naše vysoké školy byly od listopadu minulého roku uzavřeny. Hitler tak reagoval na manifestace vysokoškoláků 28. října proti okupaci, kdy byl postřelen medik Jan Opletal. Zemřel 11. 11. 1939. Na jeho pohřbu 15. listopadu došlo opět k manifestaci. Přes tisíc studentů bylo pak 17. 11. odvečeno do koncentračních táborů a vysoké školy uzavřeny.

Naštěstí gymnázia fungovala dále, a tak jsem mohla pokračovat ve studiu. Sextu jsem absolvovala docela dobře. Chyběly mi jen dva stupně do vyznamenání. Válka byla v plném proudu, ale mladé holky mají plno jiných zájmů, takže jsem se tím nijak netrápila. Akorát byl nedostatek jídla, což jsme se Zinou hlavně pocítily ve studentském dívčím táboře u Pacova, kam nás rodiče na červenec uklidili. Ale jinak tam bylo docela veselo, až na tu drezúru a ranní vstávání. Nerada ráno vstávám. To mám po tatínkovi.

## Septima

Sedmá třída gymnázia znamenala v mém životě změnu. Zatímco v nižších třídách jsem se nijak výrazně neprojevovala, v septimě jsem potvrdila, že jsem dcera hodna svého otce, profesora matematiky a fyziky. Nevím, jestli to bylo tím, že jsem dožrála, nebo tím, že jsme dostali nového kantora Karfreitága, postracha celého gymplu. Když to nyní zpětně posuzuji už jako kantorka, tak předcházející matikář neměl žádnou úroveň. Když se na tabuli udělala chyba a něco nevyšlo, tak zrudnul, na čele mu naběhla žíla a místo toho, aby chybu hledal a opravil, tak zařval: *Smazat!* To Kára byl ve svém oboru machr a to mě přinutilo, že jsem matiku a fyziku začala dělat. Od té doby jsem neměla jinou známku než 1 z kompozic i na vysvědčení.

Po Vánocích naše třída pořádala besídku. Měla jsem na ní dokonce jedno číslo. Hrála jsem takovou komickou starou lady, která v Hyde Parku pletla a zároveň řečnila. Když si na to vzpomínám, tak ještě dnes je mi z toho úzko, že jsem se na to dala. I když jsem měla největší potlesk, moc jsem se divila, že se taková hloupost mohla líbit. Tatínek, vášnivý divadelník, si ani v Hradci neodpustil, aby nezrežiroval na tuto besídku aktovku „Námluvy“ od Čechova. Sám v ní hrál ženicha jako kdysi v Jugoslávii, já byla Natálie a mého otce hrál Zdeněk Nebeský. To byl tatínkův žák, na kterého Alena během zkoušek vysílala zamilované pohledy, kterým on chudák později podlehl. Tatínek si vzpomněl s aktovkou na poslední chvíli, takže jsme na zkoušení měli jen týden. Spoléhali jsme na nápovědu, kterou měla dělat Zina s Evkou Fridrichovou, která u nás bydlela a studovala. Generálka dopadla bídne, ale hlavní představení se povedlo. Přitom jsme zažili i pěkný nervák. Jeviště bylo improvizované z beden, nápovědy jsme umístili pod závěs na jeviště. Jinam to nešlo. Když můj ženich dosedl na židli a měl omdlévat, dostala se noha jeho židle do mezery mezi bednami, ženich se začal kácet a zoufale se chytal závěsu, za kterým byla schovaná nápověda. Nevím, co by se stalo, kdyby se závěs utrhl a obě děvčata by stanula na jevišti v plné parádě. Naštěstí to závěs vydržel, ale nevydržel to Zdeněk, který se začal na plné kolo chechtat. Po představení jsme dostali velké kytice karafiátů. Bylo to poprvé v mém životě.

Koncem školního roku přišlo nařízení, že každý student si musí během prázdnin odpracovat měsíc v zemědělství. Tatínek mi sehnal místo na statku u jakéhosi pana Teplého ve Velkých Kolodějích. Doma bylo jídla málo, protože byla válka a rodiče si mysleli, že se tam aspoň dobře vykrmím. Jenže paní statkářka byla lakomá a dávala mi malé porce. Já jsem pak často číhala se služebnou, až se vzdálí na delší dobu, abychom se mohly vrhnout do sklepa, kde byly hrnce plné škvarků, smetany a dalších dobrot. O českých statkářích jsem si udělala velmi špatné mínění, což jsem si později ještě potvrdila. Kde byla slovenská po-

hostinnost a dobrosrdečnost? Celý měsíc jsem pilně pracovala na poli, na zahradě i v domácnosti, byla jsem někdy k smrti znavená, na rukách jsem měla puchýře od vázání mrkve, a když jsem odcházela, tak mi nedali ani buchty na cestu.

## Můj nejhezčí týden

Aby mě naši odškodnili za utrpení v Kolodějích, poslali mě koncem srpna 1941 na týden k Holečkům do Prahy. Byl to týden plný událostí. Hned první den, když jsme se šly s Olinou na Štvanici koupat, sbalili nás filmaři: *Slečny umíte plavat? Potřebujeme společnice k Lídě Bárové*. Zrovna natáčeli film *Turbína* od Čapka Choda. Byly jsme radostí bez sebe. Oblékli nás do bílých košil a na hlavu nám dali turbany. Měly jsme skotačit ve vodě s Lídou Bárovou, která pak připlula k voru, vylezla na něj a jeden vorař ji popadl a začal z ní strhávat horní část oděvu. Lída se ocitla do půl těla nahá a tomu všemu přihlížela hromada diváků z Hlávkova mostu. V té době to bylo pohoršující. Služky pak s křikem utíkaly z vody a hrozily násilníkoví. Z břehu náhle skočil v šatech do vody herec Vejražka a Lídu vysvobodil. Tato scéna se natáčela několikrát. V poledne jsme dostaly oběd zadarmo a k večeru ještě 150 korun. Byly jsme celé šťastné. Zvěst o našem filmování se brzy roznesla po všech našich známých a příbuzných. Všichni se těšili, až mě ve filmu uvidí a strýc Imrich mi dokonce napsal: *Počul som, Evička, že si sa stala filmovou herečkou. Ber aj menšie role, však časom dostaneš väčšie.*



1941

O program se Holečkovi a také moje věrná kamarádka Pirochtočka vzorně starali. Byla jsem v divadle, v kabaretu a dokonce i v Chuchli na dostizích, kde jsem si vsadila na jednoho koně 5 korun a vyhrála 45. Zkrátka konstalace hvězd mi byla příznivá. Nejpříznivější byl ale čtvrtý den, kdy Holečkovi pořádali ve svém jednopokojovém bytě mejdan, na který byli pozváni známí mládenci z Banské Bystrice. Výborně jsme se bavili, tančili a hráli na fanty. Já polykala s jedním dvacetiletým maturantem nit, on na jedné straně, já na straně druhé, a když se naše rty téměř setkaly, tak jsem utekla. A to ho asi přitahovalo, nic jsem si nenechala líbit ani při tanci na melodii od Jaroslava Maliny *Srdce mi odešlo za Tebou, celý den je marně hledám ...* Ten maturant se jmenoval Lád'a Zima, byl štíhlý, vysoký blondáček a velký dobytkař. Večírek skončil asi v jednu hodinu v noci.

Pak jsme se viděli ještě necelý týden, ale zanechalo to ve mně tak krásné vzpomínky, že dodnes s nostalgií vzpomínám. A když slyším v rádiu *Srdce mi odešlo za Tebou, celý den je marně hledám* ... honem běžím ho zesílit. Láďa byl vysoce inteligentní a charakterní člověk. Jeho strýc o něm prohlásil, že Láďa je výborný muž a že šťastná bude žena, která ho dostane. Osud to ale zařídil jinak. Já jsem tou šťastnou nebyla, ba právě naopak. Byli jsme příliš mladí, aby náš vztah mohl být trvalý. Když jsem z Prahy odjížděla, Láďa mě šel doprovodit a já netušila, že se s ním už nikdy nesetkám. Jeho přítel Zepo mě ujišťoval, že mě Láďa bude jezdit do Hradce navštěvovat a že mi bude věrný. Prý ho zná 3 roky a ještě ho nikdy neviděl tak zamilovaného. Že se musím sama rozhodnout buď pro pražského Láďu, nebo toho hradeckého. Já jsem se mu totiž přiznala, že v Hradci mám také Láďu.

Pak nastalo bombardování dopisy. Ještě jsem nestačila složit odpověď a už tu byl druhý dopis. Za měsíc celkem 7. Tak zamilované dopisy jsem nikdy nedostala. Měli jsme smlouveno, že 1. 10. si současně pošleme dopisy s fotografií. Myslím, že já jsem se na fotografii cekem povedla, ale Láďa mi poslal foto nepovedené. A když jsem se pak podívala na hezkého hradeckého Láďu, tak jsem se jako hloupá holka rozhodla a už nikdy jsem mu neodepsala. Před dvěma roky byl na pohřbu tety Holečkové také Zepo, starší kulatý pán. Nenápadně jsem se jej zeptala na Láďu Zimu. Je už prý také v penzi, byl ředitelem veterinárního ústavu v Praze. Je ženatý, má děti i vnoučata. Šťastná to žena, která ho dostala.

## Oktáva - maturita

Láďa Kimmel se vrátil natrvalo do Hradce, protože prý průmyslovku v Brně zrušili. Tatínkovi vrtalo hlavou, jak mohl denně dojíždět málem 100 km z Holešova do Brna. A také že nedojížděl! Já bohužel měla štěstí nebo spíše smůlu na lháře. Dříve nebo později vše vyjde najevo, a pak je to trapas. Stala se totiž neuvěřitelná náhoda. Z Holešova se přestěhovala do Hradce jakási Radka a chodila s mojí sestrou do stejné třídy. Tehdy si Zina udělala seznam všech chlapců, které v Hradci zná. Přinesla ho do školy a právě ho Radka začala předčítat. Jakmile Radka uslyšela jméno Ladislav Kimmel, hned prohlásila, že ho zná. Prý opakoval oktávu, teprve letos maturoval a v Holešově chodil s jakousi Věrou Čížkovou. Byla to pro mě strašná rána, zvláště když jsem já studovala s vyznamenáním. To, že propadl, jsem mu nikdy nevyčetla, ale tu Věru jsem si neodpustila. On se přiznal a dokonce mi ukázal její foto. Byla docela hezká. Já jsem se mu také přiznala a ukázala mu Láďovo foto, které jsem před ním roztrhala.

Moje známost s Láďou pokračovala, ale bylo to pořád samé trápení. Za rok jsme se snad 50krát pohněvali a pak zase usmířili, což avizovalo, že se k sobě nehodíme. Láďa se urážel pro každou maličkost. Nikdy jsem nedokázala odhadnout, co ho urazí. Vždy se nafoukl, přestal mluvit nebo odešel. Já jsem se pak samozřejmě trápila a to jsem se měla připravovat na maturitu. Rozejít jsem se s ním nedokázala, protože jsem si na něj už moc zvykla. Protože se za války nesmělo nikde tančit kromě tanečních, dali jsme se s Láďou zapsat do pokročilých. Bylo to moc hezké, ale netančili jsme jen spolu. Láďa byl v té době zaměstnán jako úředník ve Škodovce a tam mu jistě holky nedaly pokoj a i v těch tanečních mu jedna nadbíhala.

Politická situace byla neutěšená. Dokonce jsme museli na houkání sirény vždy i v noci utíkat do krytu, což byla sušárna. V zimě jsme měli nedostatek uhlí. Dali nám 2 měsíce prázdnin, takže normální vyučování začalo v březnu. Na třetí výročí německé okupace 15. března jsme byli nahnáni do divadla, kde byla oslava. Při hymnách české a německé jsme museli stát se vztyčenou pravicí, čemuž se říkalo heilování. V našem baráku bydlela jedna Němka – Rutnerka. Když jela na kole, tak nikdy nelenila, pustila řídítka, zvedla pracku a zařvala: *Heil Hitler*. My na to: *Dobrý den*, anebo jsme dělali, že ji nevidíme.

V polovině dubna jsme psali maturitní písemky z češtiny, latiny, francouzštiny a němčiny. Protože byla taková těžká doba, kantoři nám témata nenápadně naznačili. Každý si vyrobil taháky a někteří byli dokonce tak drzí, že si úřední papíry vzali domů a na druhý den doma vypracovanou písemku nenápadně odevzdali. Z latiny nám dokonce nejlepší žák Zdeněk rozdal tajně taháky, kde byl překlad Vergilia tak napsaný, aby odpovídal naší známce z latiny. Měli jsme totiž tak hodného latináře, že jsme to zneužívali a z latiny jsme neuměli vůbec nic. Takže ani tahák bychom si nebyli schopni udělat sami. Dnes, když si na to vzpomenu, tak se úplně stydím za to, jak jsme se k němu chovali. Při jeho hodině se hrály karty, psali jsme různé domácí úkoly a dokonce jsme i odcházeli ze třídy se projít do nedalekého parku. On se už úplně bál podívat do třídy, aby nezjistil katastrofální stav v lavicích a tak se stále díval do stropu. A když náhodou přece jenom něco zahlédl, tak nám tak laskavě domlouval, až to bylo trapné. Byl to typ kantora úplně zničeného žáky.

Z češtiny jsem psala rozbor díla *Noc na Karlštejně* od Jaroslava Vrchlického, z francouzštiny *Les plaisirs des quatre saisons* (Radosti čtyř ročních období) a z němčiny *See, Sonne, Sand – Klee, Wonne, Land* (Jezero, slunce, písek – jetel, slast, krajina). Dopadlo mi to dobře.

Začátkem května k nám vtrhl do třídy obávaný německý inspektor Werner a zařval: *Ruce vzhůru, vemte si jen pero a okamžitě ven!* Pak nás odvedl do vedlejší budovy, kde jsme museli za 2 hodiny napsat tutéž německou písemku. Kdo z ní dostal nedostatečnou, nebyl připuštěn k maturitě. Bylo jich 11 z 35. Já jsem měla štěstí. Na první písemku jsem si sama připravovala tahák a měla jsem to všechno ještě v hlavě, a tak jsem dopadla dobře. Někdo udal, že jsme znali témata, a proto to drama.

Začátkem června odvedlo gestapo ze školy 12 kantorů. Udala je češtinářka Krejčová, že prý ve sborovně politizují. Nic jim nemohli dokázat, a tak je nakonec pustili. Krejčová byla asi pětadvacetiletá stará panna zatížená komplexem vůči mužům. Když zkoušela chlapce, nikdy se na ně nepodívala a měla pořád sklopené oči. Po válce za toto udání skončila u koštěte.

Maturity byly odložené. Ve státě vládla panika. Říšský protektor Heydrich byl zastřelen. Byl to nepromyšlený čin, za který zaplatilo životem asi 1500 lidí. To se přece dalo čekat, že si Hitler nenechá líbit a že se bude mstít. My jsme povinně museli jít manifestovat na náměstí proti atentátu. Abych nemusela stát při hymně se vztyčenou pravicí, předstírala jsem, že omdlévám a policajt mě odvedl do podloubí, kde bylo už několik dalších „omdlených“ žen.

Vlivem těchto událostí byly maturity odložené, ale jen na naší škole. Maturovala jsem tedy až 23. července 1942 a to už jsem byla zaměstnaná jako úřednice na Ředitelství drah. Tam mně umožnili, abych se mohla v pracovní době připravovat na maturitu. Psali jsme také další novou písemku z němčiny. Byla 3 témata. Já jsem si vybrala: *Jahre sind nun hinter mir – Jahre sind nun vor mir* (Roky jsou nyní za mnou – roky jsou nyní přede mnou). Tentokrát nikdo o tématech neměl ani tušení. Dopadlo to všeobecně dobře, protože ti špatní němčináři vypadli už ve druhém kole.

Předsedou maturitní komise byl Němec. Pár dní před maturitou nařídil, že se bude zeměpis odříkávat německy. Nastala panika. Naštěstí se jednalo jen o zeměpis Velkoněmecké říše. Řekla jsem si, že bude-li na mapě zelená barva, budu povídat o úrodných nížinách, bude-li tam hnědá, budu povídat o dřevařském průmyslu a tak podobně. Stačila jsem si připravit jen 2 témata a ono to vyšlo. Dostala jsem Schwarzwald.

Největší kliku jsem měla z matematiky. V oktávě jsme dostali nového kantora Landu, který nám řekl, že lepší žáci dostanou u maturity geometrická místa bodů. Vůbec jsem nevěděla, co to je, protože v septimě jsme nic takového neprobírali a Landa to s námi též neprobíral. Večer před maturitou jsem začala brečet, že si mě tatínek vůbec nevšímá a že jestli dostanu geometrická místa bodů, tak poplavu. Pamatuji se, že tatínek popadl takovou velkou tlustou tužku a několika črty mi vysvětlil, jak se to má dělat. Ve vysvětlování byl skutečný



mistr – stručně, jasně a logicky. Ráno jsem šla hned první na řadu a dostala: *Určete geometrické místo bodů, které tvoří vrcholy trojúhelníka, jejichž základna je dána a úhel při protilehlém vrcholu je 45°*. Neřešila jsem to sice analyticky, ale trigonometricky. Dodnes nevím jak. Ale bylo to dobře. Takže díky mému instinktu a mistrovství mého tatínka jsem unikla ostudě.

Z fyziky jsem dostala transformátory. Byla to otázka, u které jsem udělala malý křížek, když jsem panu profesorovi vracela seznam otázek a on to pochopil. Zkrátka u maturity se musí vymýšlet různé finty, aby to dobře dopadlo. Češtinářka jako by tušila, že ji gestapo brzy sebere, nám prozradila, co koho bude zkoušet. Já měla dostat *Maryšu* od bratří Mrštíků. Jenže pan předseda si usmyslil, že se otázky budou tahat. Zase nervák a panika. Než jsem šla na řadu, dostala jsme avizo, že si mám tahat tu krajní z vějířku otázek, které mi nabízela další češtinářka. A byla tam *Maryša*. Nejhůře mi dopadla němčina, protože pan předseda znalý Berlína mi dával všetečné otázky, které jsem nemohla znát.

Maturovala jsem s vyznamenáním. Na zadní straně vysvědčení mi pan předseda napsal zvláštní pochvalu z matematiky a to za mimořádné výkony a zvláštní píli a k tomu jsem dostala 100 korun. Doma byla velká sláva a tatínek dojetím slzel.

V mém novém zaměstnání byla hrozná nuda. Dostala jsem na starost autobusovou dopravu, která za války byla tak strašně redukována, že jsem většinou neměla do čeho píchnout. A tak jsem měla otevřené šuple, kde jsem si schovávala různé čtení, pletení, kreslení a také učení. Připravovala jsem se na státní zkoušku z němčiny, kterou jsem pak úspěšně složila v Chrudimi. Mám tedy aprobaci k vyučování němčiny. V psacím stroji jsem vždy měla připravený nějaký rozepsaný úřední dopis, a když jsem uslyšela kroky našeho šéfa, tak jsem honem pokračovala v psaní. Můj hlavní šéf byl tatínkův spolužák z Rychnova, a tak jsem tam vlastně seděla z protekce.

V polovině srpna se podařilo tatínkovi, Zině a mně dostat se načerno na Slovensko. Maminka nejela, protože byla na jaře na Slovensku regulérně. V Hodoníně na nádraží nás čekal strýc Karel s kočárem. Znal se s německými celníky, a tak za 1 kg masa nám dovolili přejet po mostě na Slovensko do Holiče. Hned za mostem nás čekala celá rodina. Přijela i teta Manca s Tomíkem a Leou až z Banské Bystrice a také sedmdesátiletá stará mama ze Žarnovice. Začali nás objímat, líbat, pohnutím všichni plakali a naříkali, jak jsme hubení. V Holiči nám pak teta Gizka připravila ohromnou hostinu, na kterou jsme se hned vrhli. Marně nás maminka před cestou varovala, že se to nehodí. Na druhý den nám napakovali hromadu jídla a vyrazili jsme zpátky do Hradce. Zrnková káva se nesměla vyvážet, a tak si ji tatínek nacpal do podvlíkaček. I přes kalhoty bylo vidět, že má hroudy na nohách. Celníci si toho našťestí nevšimli. Ve vlaku se však tatínkovi utrhla dole tkanička a káva se rozsypala po podlaze. Spolucestující nám to pak pomáhali sbírat, protože káva nebyla k dostání a každého zrníčka byla škoda.

Doma se maminka jídlu moc potěšila, protože přiděl na potravinové lístky byl stále menší a menší a uživit 4 krky nebylo snadné. Chodila občas s paní Vlastou, která měla výbornou vyřídilku a dovedla sedláky po okolních vesnicích uprosit, aby nám dali trochu jídla na přilepšenou. Protože na nádraží v Hradci dělali Němci prohlídky a jídlo zabavovali, jezdili jsme s Láďou na kolech o stanici zpět, a tam nám maminka z vlaku předala kontraband a my jej pak po tajných cestách dopravovali domů. I nádražáci s lidmi spolupracovali. Často zastavil vlak těsně před Hradcem na červenou a spousta lidí vystupovala do pole s nadingy zavazadly.

Vzhledem k tomu, že náš tatínek dával žákům z vesnic kondice z matematiky za jídlo, válku jsme ve zdraví přežili. Horší to bylo v Praze. Když jsem například poprvé po válce přišla ke Křížkům, neměli doma kromě nábytku skoro nic. Záclony, ubrusy, nádobí apod. to všechno vyměnili ve válce za jídlo. Pan Holeček a můj bývalý učitel Keler (který mi poskytl

v Chrudimi ubytování, když jsem tam dělala státnici z němčiny) dostali z podvýživy tuberkulózu a brzy po válce zemřeli.

Takže doba byla zlá, ale my jsme se snažili nepropadnout depresi a žít normálně a pokud možno se i bavit. V listopadu 1942 tatínek zase zrežiroval divadlo a to *Catullovu pomstu* od Vrchlického. Sám si v ní i zahrál a já doslala roli Klaudie. Stalo se nám však tolik malérů, že z toho byl tatínek celý zoufalý. V hledišti byla samá hradecká elita a navíc Láďa seděl v první řadě. Hned při prvním výstupu převrátil otrok nechtěně bednu, ze které byly improvizované schody. Akme zakopla o pohár, který hodil Metellus na zem, a nakonec někdo zhasnul světla. Bylo také mnoho malérů s vynecháváním textů, protože jsme to hráli bez nápovědy, která si zapomněla baterku a na text za oponou neviděla. Měli jsme to sice dobře nacvičené, ale já si během hry vzpomněla na maminčina slova, abych se nehrbila, a jak jsem se narovnávala, ztratila jsem text. Naštěstí jsem neztratila duchapřítomnost a začala jsem improvizovat a vyznávat Catullovi lásku. Ten, místo aby mi nahrál, tak mi zděšeně očima dával najevo, že plácám, což jsem samozřejmě věděla. Pak jsem si naštěstí vzpomněla na jednu větu o kus dál a hra pokračovala. Nechci ani pomyslet na to, co by stalo, kdybych si na nic nevzpomněla. Ještěže si mé improvizace v hledišti nikdo nevšiml.

## Totální nasazení ročníku 1924

Život v kanceláři byl pro mě i nadále velice nudný. Netušila jsem však, že nuda brzy přejde a přijde něco mnohem horšího a že budu vzpomínat na zlaté časy v kanceláři. Pracovní doba byla zoufalá: 7:00 – 12:15 a 13:30 – 18:00, tedy celá hromada nudy. Byla jsem v kanceláři se třemi pány, kteří vzpomínali na pracovní dobu za první republiky: 8:00 – 13:00. Láďa na mě často čekal během polední přestávky na kole před ředitelstvím. Aby mě naši tak pořád nedrželi na uzdě, rozhodli jsme se, že se zasnoubíme. Datum jsme si určili na 24. února, den mých 19. narozenin.

Ten den se skutečně vydařil. Láďa k nám přišel vyparáděný, moc mu to slušelo a při požádání o mou ruku, nejdříve u maminky a večer pak u tatínka, byl úplně vzorný. Pak jsme v sobotu pozvali k nám jeho rodiče. Láďa se přihrnul s kyticí pro naši maminku a mně dal krásnou azalku a platinový prsten s briliantem. Láďa mi vždy dával drahé dary – stříbrnou pudřenku, knížečku na řetízku, zlatý přívěšek (vše s monogramem) apod. Mám to dodnes. V budoucnu se už podobný kavalír u mne nevyskytl.

Rodina ze Slovenska mi poslala gratulace a brala ho už jako člena rodiny, takže v srpnu, když jsme znovu jeli načerno do Holiče, vzali jsme Láďu s sebou. Tentokrát jela i maminka a u tety Gizky jsme se zase setkali s dalšími členy rodiny. Přijel starý apa, teta Ika, strýc Imrich, který jako právník pořád otravoval, že s naším výjezdem nechce mít nic společného, a strýc Jóži, který nám dal 1000 korun. Měl to být jako svatební dar a my si za ně koupili samé krásné věci.

Koncem září kapitulovala Itálie, spojenec Německa. Byla to ohromná událost a zároveň naděje, že Hitler válku prohraje. Museli jsme si na to ale ještě skoro 2 roky počkat. Proslýchalo se, že Hitler v posledním tažení rozhodl, že všichni narození v roce 1924 budou dáni k dispozici pracovnímu úřadu a nasazeni do Rajchu do továren zvláště leteckých. V naší rodině nastal poplach. Tatínek mi hned začal shánět lékařské potvrzení, že nejsem práce schopná, a já začala navštěvovat telegrafický kurz, protože telegrafisty prý neměli odvádět. To byl ale omyl. Proti totálnímu nasazení nebylo léku. V té době jsem začala závodně hrát košíkovou za železničáře. Škoda, že jsem to musela ukončit, protože jsem dávala nejvíce košů. Psali o mně i v novinách.

Můj osmadvacetiletý synovec Ota Stárek, nedostudovaný právník, poradil našim, aby mě ihned provdali, protože prý vdané ženy nechávají pracovat v místě bydliště manžela. Maminka si nechtěla vzít na svědomí mé zmrzačení někde v Německu nebo dokonce smrt, a

tak souhlasila. V Rajchu totiž byly letecké nálety na denním pořádku. Pamatuji se, že 21. října, když jsem s Láďou večer přišla domů, nám maminka oznámila, že do týdne musí být svatba. Moc jsem tím nadšena nebyla, protože se Láďa poslední dobou projevoval dosti negativně. Nic jiného mi ale nezbylo.

Po strastiplných přípravách a shánění dokladů se ve večerních hodinách 27. října 1943 v chrámu sv. Ducha v Hradci Králové konala naše svatba. Bylo to parádní, jeli jsme v kočárech, dámy měly dlouhé šaty, kostel byl slavnostně osvětlen a plný lidí. O to se postaral náš tatínek, protože oznámení jsme stačili rozeslat až po svatbě. Jak to ale bývá, došlo i k malému. Zinin ctitel houslista Jára Patzelt se pohádal s varhaníkem, a tak jsme marně čekali na Sukovu *Píseň lásky*, kterou jsme si objednali. Jako by to byla předzvěst blízkého krachu!

Po svatbě jsme se odjeli podívat na Macochu v okolí Brna, a když jsme se vrátili, byla svatební hostina. Všechny podrobnosti opisuje můj tatínek ve své historii podle mých deníků, které jsem kdysi před rodiči pečlivě hlídala, ale pak jsem jim je dala k dispozici coby historický dokument.

Když jsem se po třech dnech vrátila opět na ředitelství drah, byla již všechna děvčata ročník 1924 odvedena pracovním úřadem. Unikla jsem tedy jen o vlásek. Všichni mě obdivovali, jak jsem si to uměla zařídit. Ale dlouho jsem se netěšila. Za necelý měsíc jsem dostala pozvánku na pracák, kde mi obávaná Němka Kumpistka s úsměvem oznámila, že na mé vdavky nebere ohledy. Požádala jsem o lékařskou prohlídku, kde jsem začala naříkat a ukazovat různá potvrzení, která mi sehnal tatínek. Nakonec mi lékař s úsměvem napsal *lagerunfähig*, což znamená neschopna táborového života. A tak mě přidělili do Škodovky do Plotišť u Hradce Králové.

Náš tatínek uměl vše zařídit. I v té Škodovce mi našel protekci. Pán, na kterého jsem se tam měla obrátit, mě přivítal slovy: *Máte jistě radost a my ji máme také!* Zatím nebylo volné žádné lepší místo, a tak jsem byla přidělena do haly, kde se vyráběla jádra pro letecké motory. Nikdy předtím jsem v žádné továrně nebyla, a tak mě všechno zajímalo. Moje práce nebyla těžká. Měla jsem do velké formy napěchovat zvlášť upravený písek a pak to vyklopit. Zkrátka dělat velké bábovičky. Kámen úrazu ale byl, že pracovní doba byla 10 hodin a celou dobu jsem musela stát na nohou. To nebylo k vydržení. Také ranní vstávání mě ničilo. Po páté hodině jsem vycházela z baráku do úplné tmy a 10 minut klusala na nádraží. Během války bylo přísné zatemnění, a když bylo zamračeno, nebylo vidět ani na krok.

Jednou se na mě vrhnul obrovský vlčák a tak mě poděsil, že jsem nebyla schopna ani křičet o pomoc. Naštěstí ho pak někdo ze tmy odvolal zpátky. Od té doby mě jímala hrůza ze psů. Trvalo mi to 5 let, než jsem se toho zbavila. Když jsem vystupovala v Plotišti z vlaku s velkou masou lidí, připadala jsem si, že nás ženou na galeje. Můj pracovní titul byl pomocná dělnice.

Nebyla jsem v továrně ani týden a tatínek si už věděl rady. Navštívil svého přítele Tesaře, jehož dceru učil, a ten mu poradil, abych navštívila závodního lékaře a předstírala zánět čelních dutin. Musím prý křičet bolestí, když mi bude tláčit na čelní oblouky. Prý se to jinak nedá zjistit. A tak se také stalo. V čekárně u lékaře byla kromě mě spousta dalších simulantů. Každému se nejprve měřila teplota a bylo vidět, jak si pacienti sklepávají teploměr opačným směrem, ale nebylo jim to nic platné. Sanitář, když u někoho viděl vysokou teplotu, tak pacienta přeměřil a pečlivě hlídal. U lékaře jsem pak použila své herecké schopnosti. Byla jsem doporučena do nemocnice, kam jsem chodila k panu primáři na ozařování soluxem, aby to vypadalo věrohodně.

Před Vánocemi jsem opět nastoupila do fabriky, protože mi tatínkův známý vzkázal, že má pro mě lepší místo. Dočkala jsem se ho až po Novém roce. Do té doby jsem natírala jádra leteckých motorů grafitem a každý den jsem byla černá jako kominík. Abych si ochránila ruce, přinesla jsem si z domova staré rukavice a všechna děvčata mě pak následovala. Mistrovi se to nelíbilo, že nejsme na žádné procházce a zakázal to. Jediná já jsem ho

neposlechla a prohlásila, že až mi přidělí mýdlo, kterého byl ve válce nedostatek, že si rukavice sundám. S šéfy jsem měla dlouho potíže, než jsem pochopila, že vzpurnost se nevyplácí a že je lepší být diplomatem a mít pokoj. Ale někdy se vzpurnost přeci jen vyplácí. Můj mistr mě s radostí propustil, když mi nabídli místo v laboratoři, kam jsem po Vánocích nastoupila.

Byla jsem zde celý rok a prošla jsem postupně skoro všemi odděleními. Dělala jsme trhací zkoušky, titrace, spektroskopii, čili samé fyzikální a chemické obory a to mě moc bavilo. Prostě kvalita kovů, ze kterých Němci vyráběli letecké motory, musela být důkladně prozkoumána. Koncem války jsme pak dělaly ze sebe vlastenky a sabotovaly zkoušky tak, že jsme do hlášení psaly vymyšlené údaje, aby byli Němci spokojeni. Moje kolegyně laborantky byly moc prima holky a byla s nimi i legrace. Nejbáječnější byla Naděžda Vojtěchová, která mě mnohému naučila, hlavně jak jednat s lidmi, v tom byla skutečný virtuos.

Laboratoř byla moderní budova, pěkné prostředí s normálním WC, ne jako ve fabrice, kde byly asi jen 60 cm vysoké ohrady, takže jsme na sebe viděly a mohly jsme se při výkonu bavit. Prostě nepříjemné opatření proti ulejvání.

Přestože jsem měla slušné místo, tatínek nepřestával pracovat na tom, aby mě dostal z Platišť. To ranní vstávání mě skutečně ničilo. Sháněl mi místo učitelky němčiny. Když už bylo všechno vyřízeno, zkrachovalo to na tom, že jsem 24. ročník. Ten byl prostě zakletý. Dokonce tatínkovi jedna známá slíbila, že se přimluví, aby mě vzali do kanceláře, kde byla lepší pracovní doba. A skutečně jednoho dne přišel do laboratoře vrchní policajt v Platištích Bachmann a ptal se po paní Kimmlové. To mi ještě scházelo, sloužit německému policajtovi! Bohužel jsem se Němcům vždy líbila, protože jsem vypadala jako tzv. nordická rasa, tj. štíhlá vysoká blondýna, a tak jsem za několik dní pochodovala do kanceláře pana Bachmanna coby sekretářka. Byla jsem z toho zoufalá, ale odporovat jsem se neodvážila, a tak jsem byla alespoň protivná, aby mne brzy propustil. Snažila jsem se udělat alespoň kus záslužné práce. Když přišel k policajtovi nějaký český udavač a já mu měla dělat tlumočnici, překládala jsem to tak, abych pomohla žalovanému. Bachmann pak s řevem udavače vyhodil, aby s takovými blbostmi za ním nechodil. Když se Bachmannova sekretářka po nemoci vrátila zpět do kanceláře, požádala jsem ho o uvolnění, abych se mohla vrátit do laboratoře. Rád mi vyhověl. Také jsem si zažádala o zkrácení pracovní doby. Výjimečně mi to povolili z 10 na 8 hodin denně. A tak jsem si mohla ráno pospat a klusat společně s manželem do práce, kde se pořád méně a méně pracovalo. O to častěji se běhalo za zvuků sirén do krytů. Hradec byl bombardován ušetřen, ale blízké Pardubice to odnesly. Při náletu zahynul třináctiletý syn naší švadleny. Maminka ho poslala k babičce, aby nepřekážel a ona mohla šít.

V lednu 1945 se stal zázrak. Zavinila to moje neposlušnost. Můj šéf Hollmann mi nařídil, abych šla zamést chodbu. Já to odmítla, protože to nebylo v náplni mé práce. Uražen mě pak dal k dispozici Němci, který přiděloval místa. Asi si myslel, že mě dá zpátky do dílny, ale v tom se spletl. Němec byl na mě velice vlídný asi díky mému nordickému vzhledu a telefonicky Hollmannovi vynadal. Prý mu ukáže, že Němci jsou větší kavalíři než Češi. Od hodiny mi podepsal propustku a hned se zeptal, co mu za to dám. Pak se vyptával, zda je můj manžel hezčí než on a mám-li večer volno. Já jsem se jen vesele smála, děkovala a pak prchala, co mi nohy stačily. Ještě jsem se zašla rozloučit se všemi do laboratoře a Hollmannovi jsem nechala vzkázat, že mu moc děkuji. Potom jsem honem utíkala na vlak. Byla jsem vůbec první, které se podařilo dostat z totálního nasazení v Platišti.

Měla jsem se hlásit na pracovním úřadě, což jsem samozřejmě neučinila. Risk je zisk. Když se někdo maminky ptal, proč jsem doma, řekla, že mám noční směny. A tak mi nastaly nádherné časy. Ráno jsem dlouho vospávala, pak pomáhala mamince v kuchyni, odpoledne jsem chodila po Hradci a pozorovala velký ruch. Bylo zde hodně cizinců, kteří prchali před frontou vzdálenou necelých 100 km. Také zajatce ubytovali v Kuklenách, kam jsme jim nosili

jídlo a oblečení. Byla hrůza na ně pohledět, jak byli zubožení. Moc mě dojímala solidarita lidí, kteří rozdávali z posledního.

Neměli jsme žádné zprávy, co je s naší rodinou na Slovensku. Moje rodná Banská Bystrica byla 26. března 1945 osvobozena. I chudáci staří rodiče zažili druhé dobývání Žarnovice. Poprvé ji dobyli Němci po vypuknutí Slovenského národního povstání 29. srpna 1944. Starý apa byl sám doma, když na něj přišli Němci s bodáky, že je partyzán a aby jim ukázal byt. Bratranec Zolo, který se schovával na půdě s partyzány, vylomil kus střechy, kudy uprchli do polí. Zde odhodili výzbroj a pak se nechali Němci „zachránit“ jako civilové. Viděla jsem tehdy v kině, jak Němci dobyli centrum Slovenského národního povstání, moji zlatou Banskou Bystrici, a musela jsem plakat. Mnoho našich známých vedlo povstání a my jsme na ně byli pyšní. I Pišta Slivka se svým otcem partyzánčili, a pak byli zavřeni. Mnozí byli popraveni. Pišta mi po válce říkal, že je Němci postavili do řady a odpočítávali, kdo půjde na smrt.

## Osvobození

Jak z protektorátu Böhmen und Mähren vznikla znovu Československá republika, opsal tatínek z mého deníku dost podrobně. Já jsem tehdy pořád seděla u rádia a pečlivě si vše zaznamenávala. Mohlo by to sloužit i jako historický dokument, protože v té době se ještě nenahrávalo na magnetofonové pásky. Nebudu to tedy opakovat a ani bych to už neuměla s takovým nadšením napsat. Sovětský svaz nám totiž za necelé tři roky importoval do republiky komunismus, a tím nám otrávil dalších 42 let života. Takže nadšení pro sovětskou armádu, která nás v roce 1945 osvobodila, už dávno vyprchalo. Tatáž armáda nás pak od 21. srpna 1968 okupovala na 22 let, a tím zničila nadějně Pražské jaro. Tehdy během jedné noci přijelo celkem 600 000 vojáků i z dalších „spřátelených“ armád. Nebýt sametové revoluce, byla by tu sovětská armáda dodnes. Do 30. června 1991 má ČSFR opustit poslední ruský voják. V roce 1989 jich zde bylo 80 000 s obrovskou výstrojí a pěkně zdevastovali krajinu v okolí, kde byli i se svými rodinami ubytováni.

O našem osvobození v roce 1945 uvedu jen to, co tatínek do své historie nenapsal. Hlavně to, že Prahu tehdy pomáhala osvobodit Vlasovova armáda, která původně bojovala proti Sovětům, a pak se obrátila proti Hitlerovi. Sovětská armáda přijela 9. května do Prahy osvobozené už Pražany. Přitom celých 42 let jsme slýchali o osvobození naší vlasti sovětskou armádou. O tom, že americká armáda osvobodila jižní a západní Čechy včetně Plzně, se nesmělo mluvit. Všechny desky připomínající tuto skutečnost se musely po roce 1948 odstranit. Vojáci naší armády, která bojovala na západní frontě, byli pronásledováni, vězněni a někteří i popraveni. Nebýt Ameriky, tak by se Hitlerovi jistě podařilo porazit Sověty, kteří se s ním nestydatě paktovali, když napadl Polsko, z něhož si pak ještě velký kus urvali. Teprve když Amerika vstoupila do války v prosinci 1941, Hitler postupně začal ztrácet, např. v roce 1942 v bitvě u Stalingradu.

Viditelný krach nacizmu se v Hradci projevil až v sobotu 5. května 1945. Tehdy jsem v dopoledních hodinách vyšla na Ulrichovo náměstí a uviděla neuvěřitelné. Všechno, za co by se v minulosti lidé dostali do koncentráku, zde kvetlo v plné intenzitě. Náměstí bylo plné štaflí a všechny německé nápisy lidé seškrabávali. Na klopách Hradečáků se objevovaly trikolory a do večera byl celý Hradec plný československých, ruských a amerických vlajek a také portrétů Masaryka a Beneše. Po Mánesově ulici, kde jsme bydleli, chodila hlídka pěti Němců se samopaly, kteří se museli na to dívat. Asi bděli nad zbytkem Němců, kteří prchali na žebříniácích. I Rutnerku z našeho baráku jsem viděla odjíždět. Už neheilovala.

Z rádia jsem se dozvěděla, že v Praze vypuklo povstání. Rusové nedovolili Američanům, kteří byli v Plzni a Rokycanech už 6. května, aby přijeli Praze na pomoc. Praha tedy bojovala

a nacisti v posledním tažení pěkně řádili. Za oběť jim padlo mnoho lidí. Vtrhli např. do jedné vily a postříleli všechny muže. Byl mezi nimi i jeden náš známý.

Všude ve světě se oslavuje den vítězství 8. května, kdy kapitulovala německá armáda. Jen my oslavujeme 9. května, protože ten den přijeli Rusové do Prahy. Projížděli ten den ráno i Hradcem a my všichni jsme je moc vítali. Lidé naskakovali do aut a jelo se na Prahu. I Láďa se přidal. Přespál u Holečků a na druhý den se vrátil. Pak nám vyprávěl hrůzné věci. Jednoho SS-mana, který měl na svědomí několik malých dětí, pověsili rozzuření lidé za nohu, polili benzínem a za živa upálili. Na místech, kde padli naši hrdinové, byly květiny a česné stráže. Na jednom místě viděl Láďa třesoucí se rukou napsáno: *Pozdravujte mojí Verunku. Zde jsem padl!* Ještě ve středu 9. května večer litali SS-mani po střechách a stříleli. Láďa měl s sebou také revolver, který ukořistil z hromady vyhozené Němci, u Holečků jej zkoušel a střelil do podlahy. Okna byla otevřená a na ulici nastal poplach, že střílí SS-man. Holečkovi z něj jistě měli „radost“.

Kdyby byly hned po osvobození vypsány volby, byli by to komunisté vyhráli na celé čáře. Všichni jsme byli tak nadšeni Ruskem, že nám bylo divné, že to mnozí naši osvoboditelé s námi nesdílí. Když jsme se jich zeptali: *Kak u vas?*, většinou odpovídali, že u nás je lépe. Když jsme pak s nimi pořádali různé večírky a bavili se o politice, často dávali prst na ústa a upozorňovali, že někde na blízku může být komunist.

Po osvobození se situace dlouho neuklidňovala. Pamatuji se, že se asi měsíc nepracovalo, vlaky nejezdily a vyřizovaly se různé účty. A nebylo divu. V koncentračních táborech zahynuly miliony lidí. Láďa šel do pohraničí jako partyzán dělat pořádek. Pak vykládal, jak byli Němci týráni a okrádáni. Já jsem v Hradci našťastí byla těch hrůz ušetřena, i když jsem zažila také jeden výlev zlosti. Hradcem procházeli němečtí zajatci a jeden Čech vytáhl silný klacek, kterým byl podepřen strom, a začal to stádo postrašených a zubožených Němců mlátit. Kam zasáhl, všichni padali na zem a ztráceli kabáty, čepice a ruksaky. Pamatuji se, jak jeden starý Němec upadl, přitom ztratil brýle, a pak po něm šlapali. Dokonce Rusové museli zakročít, aby je ten chlap přestal mlátit, že jsou to Rakušané. V Čechách byla ruská armáda docela slušná, ale na Slovensku byla armáda Malinovského a ta prý byla složena z propuštěných vězňů.

V Holiči strýc Karel, bývalý legionář, s nadšením vítal Rusy, což ho brzy přešlo. Jeden Rus totiž na něj namířil samopal a zařval: *Davaj časy!* Také já jsem na vlastní kůži poznala, co byla Malinovského armáda.

## Po válce do Banské Bystrice

Hranice na Slovensko se po válce hned otevřela, ale cestování bylo obtížné, neboť na Slovensku bylo mnoho mostů vyhozeno do povětří. Naše maminka zahájila cestu jako první, ale dostala se jen do Bratislavy. Když se vrátila domů, rozhodla jsem se na cestu vypravit i já. Maminka mě nechtěla pustit, že prý pojedou 14 dní, že umřu hlady, že mě někdo přepadne a podobně. Nebyla daleko od pravdy. Ona sama zažila násilníka, který ji nabídl, že ji svezou autem, a pak si chtěl od ní vybrat „odměnu.“ Mamince se podařilo z auta vyskočit, a pak se celou noc musela procházet pod lucernou, poblíž které byl na vartě ruský voják.

Cesta do Banské Bystrice mi trvala 3 dny. Jela jsem přes Púchov a na Slovensku většinou žebříňáky. Vše opisuje tatínek ve své historii z mých deníků, a tak to nebudu opakovat. Byla jsem všim neskonale nadšená. Potkávala jsem spoustu známých, kteří mě srdečně vítali. K mamčině sestře Martě Zátrochové přijel také Miro Holeček. Dojetím jsme plakali a nařikali, jak jsme mohli tu naší zlatou Banskou Bystrici opustit a jak milí jsou zde lidé. I Pištu Slivku jsem potkala na plovárně. A pak tam za mnou přijel i Láďa, který mi připomněl Hradec. Ale jak se později ukázalo, bylo dobře, že přijel.

Armáda Malinovského byla nejen opravdu nebezpečná, ale hlavně primitivní. Kdo nás to vlastně přijel osvobodit? V Bratislavě na nádraží zastřelil jeden voják bratra mé bývalé kantorky, že mu nechtěl dát svůj kožený kabát. Na tetu Gizku zase namířil samopal voják, který se dožadoval večere z 12 vajec, což se jí zdálo moc. U strýce Andora Zátrocha vyzval důstojník svého sluhu, aby mu šel pumpovat vodu do záchodu a v míse se pak umýval. Zřejmě nikdy předtím nepoznal umývadlo. Když neměli vojáci vodku, tak pili pitralon nebo voňavky. A takových příběhů byly stovky.

V Bystrici jsem nebyla ani týden a už jsem se musela pobírat domů, protože v pondělí mi začínaly učitelské kurzy a Láďa musel do práce. Vyrazili jsme tedy ve čtvrtek směrem na Bratislavu, protože jsem ještě chtěla navštívit staré rodiče v Žarnovici. Vlákem jsme však dojeli jen do Svätého Kríža, což je dnešní Žiar nad Hronom. Tak jsme mávali na auta. Jelo jich jen málo a žádné nám nezastavilo. A tak jsme v 10 hodin večer dorazili pěšky do Hliníka k Fridrichom. S velkou slávou nás přivítali a Evka nám hned předvedla svého ženicha – pravého ruského partyzána, divokého a černého, který si kdysi za války přišel k nim pro kontraband a jak spatřil Evku, hned se do ní zamiloval. Paní Fridrichová zdůrazňovala, že je z dobré rodiny, neboť jeho rodiče jsou lékaři. Ale stejně jsem se Evce divila. A neměla s ním dobrý osud. Ten partyzán se totiž nevrátil zpět do SSSR, kde byl ženatý a měl tam 2 syny, a tak byl zatčen a uvězněn. Podařilo se mu však utéci. Pak se skrýval v Bratislavě u Evkiny učitelky hudby a přes Vídeň se dostal do USA. Zde vystudoval práva, a když se jeho synové oženili, odjeli za tátou i se svými manželkami. Evka svého manžela dlouho neviděla, protože ji komunisté nedovolili za ním vycestovat. Pak se znovu provdala za notáře, který nám zprostředkoval prodej domu v Dolních Hamrech. Od Fridrichů, kde jsme přespali, jsme se ráno vypravili do Žarnovice opět pěšky asi 10 km.

Stará mama a starý apa se moc potěšili z našeho shledání. Byla právě pouť, a tak jsme měli k obědu smažené kurence. „Len šiatre (plachty) nikde nebolo vidieť.“ Večer jsme si šli zatančit na lidovou veselici. Stará mama mi dala na památku zlaté plášťové hodinky, řetízku a nějaké drobnosti. Po dvou dnech jsme objevili rumunské auto, které nás za 400 korun zavezlo do Piešťan. A tam začala naše dobrodružná jízda. Poslední vlak do Bratislavy nám ujel a my nerozumní jsme začali na silnici mávat na ruská auta. Láďa se vždy schoval v křoví a mně obyčejně auta ochotně zastavovala: *Davaj, děvúška, davaj* a už mě cpali do kabiny. Láďa tak tak stačil naskočit na korbu. Do Bratislavy jsme jeli natřikrát. Nejhorší to bylo v tom posledním autě. Seděla jsem v kabině mezi dvěma šikmookými asiaty, kteří páchli alkoholem, stále mi sahalo na kolena a nechtěli mi věřit, že ten pán, co naskočil dozadu, je můj manžel. Chtěli ho dokonce vysadit. Byla půlnoc, tma jak v pytli, nikde ani živáčka. Klidně nás tam mohli zastřelit. Na takové primitivy se musí jedinečně lstít. Byla jsem na ně moc milá a slibovala jsem jim sestřenicí, kterou mám v Bratislavě. Stále jsem zdůrazňovala, že jsme bratři, že jim děkujeme za osvobození a tak podobně. Jejich agresivita se však zvyšovala. Začali se vyptávat, co vezeme a co jim dáme za jízdu. Naštěstí auto zastavilo před závorami. Rychle jsem vystoupila, že mi není dobře a že se jdu nadýchat čerstvého vzduchu. Honem jsem vlezla dozadu k Láďovi a sdělila mu, že musíme rychle zmizet. Když se závory zvedly, začal mě asiát tahat zpátky do kabiny. Já ho ujišťovala, že brzy přijdu, že mi ještě není dobře. Když se auto dávalo do pohybu, rychle jsme s Láďou i kufry vyskočili a po tmě utíkali do polí a tam jsme se schovali do jakéhosi domku, ze kterého se vyklubalo nádraží. To bylo štěstí! Slyšeli jsme, jak nás ve tmě hledají, ale pak to vzdali a odjeli. Zbytek noci jsme strávili v nedalekém stohu na poli. Když jsme z něj ráno vylézali, bylo nádraží už plné lidí, kteří se vesele smáli. Zřejmě se domnívali, že jsme milenci, když nás viděli vylézat ze stohu.

Do Bratislavy jsme se dostali bez problémů vlakem. Navštívili jsme mamincina bratra Imricha a jeho manželku Daďu. Hned jsme pak vyrazili na Hradec. Jedině v Pardubicích nám ujel vlak, takže jsme domů přijeli parádně autem s dvoudenním zpožděním. Ještě musím připomenout, že v Břeclavi nám z peronu do vlaku hrozil tatínek, který nás jel hledat.

Učitelství kurz jsem sice ukončila s vyznamenáním, ale dělala jsem ho úplně zbytečně, protože jsem na obecné škole nikdy neučila. Rozhodla jsem se, že půjdu studovat na Univerzitu Karlovu do Prahy obor matematika – deskriptivní geometrie. Maminka byla jako vždy proti, ale když jsem 14 dní neustále brečela, tak pak na přímluvu tatínka kapitulovala. Zkrátka táhl mě tam osud. A byla to zase taková náhoda!

Někdy v září 1945 jsme potkali Tondu Nesvadbu, bývalého žáka mého tatínka a Láďova kolegu ze Škodovky, který už absolvoval letní semestr na vysoké škole v Praze. Tak nádherně to líčil a lákal nás ke studiu, že nás úplně přesvědčil. Láďa se rozhodl, že půjde studovat zeměpis – tělocvik. Tatínek zařídil, že měl k dispozici i tělocvičnu v Rašínově gymnáziu, aby mohl trénovat k přijímacím zkouškám. Chodila s námi i Alena, která pak tělocvik vystudovala, ale Láďa to musel vzdát. Předepsané cviky mu nešly. Zvolil si tedy obor dějepis – zeměpis. Jeho taťka sice prohlásil, že jestli Láďa vystuduje, tak on bude papež, ale naše manželství už bylo tak zkrachované, že změna prostředí byla naše jediná záchrana.

Nerada o svém manželství píše, ale Láďa byl typický příklad cholerika. Manželství s ním bylo peklo. Nebyla jsem na to zvyklá, protože moji rodiče žili poklidně. Nikdy u nás nebylo slyšet křik nebo nadávky. To, co jsem si musela vytrpět, se nedá opakovat. Nebylo to často, byly i hezké chvíle, ale moje láska k manželovi se pomalu vytrácela. Láďova maminka kdysi o svém synovi prohlásila, že je sice urážlivý, ale zato věrný a čestný. Bohužel se mýlila. Nebyl ani jedno, ani druhé.

Věděla jsem, že ve Škodovce je miláčkem žen. Sama jsem na mikulášském večírku na vlastní oči viděla, jak ho jeho kolegyně obletují, líbají, objímají a i na klín mu sedaly. Tehdy mi to už moc nevadilo. Horší to bylo s delikty. Občas měl různá vyšetřování s policajty a jednou to dokonce skončilo u soudu. Dozvěděla jsem se to později od tatínka, když už jsme byli rozvedeni. Také jsem doma v jeho skříni objevila cizí dámské prádlo. S tímto zážitkem jsme startovali do Prahy. Jednou večer, když se svlékal, měl na sobě dokonce dámské kalhotky, aniž by o tom věděl. Proč já musím mít vždy všechno pokažené!

## Studium na UK v Praze

Když jsme se už definitivně rozhodli pro studium, napsala jsem svému příteli Mirovi Holečkovi, aby mi v Praze podal tento inzerát: *Vysokoškoláci manželé hledají podnájem. Zn. nekuřáci.* V té době byly cigarety na lístky, a tak se na tu značku nachytl silný kuřák pan Laad, který počítal s našimi lístky na cigarety. Bydlel v rodinném domku v Praze XX, Zahradní Město, Jiřinková 9. Obýval první patro a z přízemí se právě odstěhovala rodina se 2 dětmi do pohraničí. Byly to 2 pokoje a kuchyň s příslušenstvím. Jela jsem se do Prahy na to podívat. Jeden pokoj byl už obsazený a ten druhý byl na sever. Rozhodla jsem se proto pro kuchyň, která sice měla jen 12 m<sup>2</sup>, ale byla na jih. V Hradci jsme bydleli v pokojíku pro služku, který byl na východ, bez kamen a měl jen 8 m<sup>2</sup>, takže jsme si polepšili. Nájem byl jen 100 korun ve staré měně s tím, že budeme dávat panu Laadovi své lístky na cigarety. Netušila jsem, že v tomto bytě budu bydlet celých 33 let.

A tak začala nejhezčí éra mého dospělého života bez dohledu naší maminky. Na byt jsme coby manželé dostali dekret, ale nám zatím stačila ta kuchyňka. Ve vedlejším pokoji bydlel Miroslav Krupka také z Přírodovědecké fakulty UK se Zdeňkem Kejvalem ze Strojní fakulty ČVUT a v dalším pokoji byl Milan Vanča, student Filosofické fakulty UK. Byla to tedy vlastně taková minikolej. Naším domácím jsme říkali Mařko a Staňo. Původně jsme si mysleli, že jsou to manželé, protože spali v manželské posteli. Pak ale vyšlo najevo, že je to bratr se sestrou, což byl trapas.

Tatínek nám vzápětí přivezl na nákladáku můj dívčí růžový nábytek, Láďovu skříň a rozkládací postel. Tím jsme byli zařízeni. Nouzí jsme netrpěli, protože nám veškeré příbuzenstvo posílalo balíky. Láďa brzy dostal stipendium a já jsem z vázaných vkladů



uvolňovala 1500 korun. Prodala jsem také starý fotoaparát za 1100 korun, ušila dvě panenky za 250 korun a přivydělávala jsem si i kondicemi z matematiky za 40 korun na hodinu. Měla jsem jednu čtyřicetiletou úřednici, která si dodělávala maturitu. Vždy jsem ji hodinu učila a ona mi pak 2 hodiny vykládala svůj pohnutý život, a pak mi zaplatila za 3 hodiny. Byla v koncentračním táboře. Aby při výslechu neprozradila své druhy, rozhodla se zemřít. Píchlá si velkou jehlu do srdce, ale netrefila se. Pak s jehlou chodila ještě půl roku, až jí to začalo hnisat a musela jít na operaci.

Jak se říká, život studentský, život veselý. To u nás platilo doslova. Nejvíce veselí bylo kolem Krupky. Věčně byl bez peněz, hladový a nakonec ani neměl čím topit. Rozštípal tedy poličky ze skříně, spálil slavník a pak se vypravil s pytlím na nedaleké nádraží. Někde si sehnal chlapa, který mu prý za štamprle kořalky přinese pytel uhlí. Jenže ten chlap si spletl vagón a donesl mu pytel brambor, které nakonec přišly Krupkovi také vhod.

Po válce se Praha ohromně bavila. Vždy bylo kam jít. Byli jsme na mikulášské, prvního poválečného silvestra jsme trávili celou noc na Václaváku a největší úspěch byl s maškarním plesem. Já jsem šla za černošku. Přetáhla jsem si přes hlavu černou punčochu, na kterou jsem si nalepila velké oči a obrovskou pusou s velkými bílými zuby.

Samozřejmě, že jsme také pilně studovali a dělali zkoušky, protože na peníze, které jsme dostávali, se vyžadoval určitý počet odkolokvovaných hodin. Některé přednášky byly dost těžké, ale musí se vydržet a časem se vše vyjasní. Na začátku semestru byl sál nabitý. Sedělo se i na oknech, ale postupně mnoho studentů odpadlo a nakonec nás moc nezbylo. Děvčat zbylo jen asi 30 a chlapců asi 100, což bylo málo na to, že vysoké školy byly 6 let zavřené.

## Fyzika – můj osud

Někdy ještě na začátku prvního semestru jsem přijela do Hradce a vypravila se s tatínkem do Náchodu na fotbal. Jeli jsme vlakem a ve vagónu jsme se setkali s mým bývalým profesorem Landou, který vyučoval také matematiku a deskriptivní geometrii. Celou cestu mi rozmlouval, že deskriptiva je nepraktická, že je třeba vyhotovit spoustu rysů a doporučil mi přestoupit na fyziku. Já se nechala přemluvit. Kdybych nastoupila do sousedního vagónu, bylo by všechno jinak. Ale co se stalo, se stát mělo. Na gymnáziu jsem deskriptivu neměla, protože naše maminka rozhodla, že německá konverzace je důležitější. Byly to totiž 2 volitelné předměty a já se pak vždy s lítostí dívala na deskriptiváře, jak si nesou rýsovací prkna. Přemluvit mě tedy bylo snadné, protože studovat deskriptivní geometrii znamenalo dohnat látku z gymnázia za 2 roky.

Nelituji toho, že jsem přestoupila na fyziku, která je nesmírně zajímavá, i když mi praktická fyzika příliš neseděla. To je spíše mužská záležitost. A tak na začátku druhého semestru rozdělával asistent Beneš studenty do skupin pro fyzikální praktikum. Dával vždy jednu dívku ke dvěma chlapcům, a tak se zasloužil o některá manželství. Když četl seznam skupin, dozvěděla jsem se, že jsem ve skupině s Jindrou Navrátilím a jakýmsi mně neznámým Milanem Křížkem. Jeden Křížek seděl za mnou, ale to byl Miroslav. Tak jsem se rozhlížela kolem. V první lavici jsem zpozorovala studenta, který mi ukazoval, že jako **my dva**. Nikdy jsem si ho předtím nevšimla. A tak začala naše společná fyzikální praktika. Beneš dobře věděl, že fyzika děvčatům moc nejde, a proto je dával s chlapci dohromady. Bohužel po Velikonocích jsme osířeli. Jindra byl u svých rodičů v jižních Čechách. Někde na výletě našel granát, který ho při odjišťování zabil. Pro slzy jsem ani nemohla přečíst dopis od jeho maminky. Měla jsem Jindru nejraději ze všech svých kolegů pro jeho jemnost a dobrotu.

Koncem semestru se na fyzikálním praktikumu konalo několik pokusů z optiky a to při důkladném zatemnění. S Milanem to bylo velice romantické. Tušila jsem, že má o mě zájem, ale nikdy si nic nedovolil. Později mi prozradil, že jsem se mu zdála velice nedostižná. Nikdo o mně na fakultě nevěděl, že jsem vdaná. Na plese Přírodovědecké fakulty UK jsem seděla

u stolu s Láďou. Milan pořád se mnou tančil, dokonce se i nenápadně tulil, ale na Láďu se nezeptal. Že je to můj manžel ho nenapadlo.

V červnu jsem musela absolvovat několik zkoušek. Jednak proto, abych mohla uvolňovat vázané vklady a také proto, že jsem přestoupila na fyziku. Musela jsem však udělat zkoušku z deskriptivní geometrie a chemie. Ta první dopadla dobře a pokládám to za největší výkon ve svém životě. Látky bylo mnoho a nedalo se to všechno zvládnout. Například o axonometrii jsem neměla ani ponětí a právě z ní jsem jeden příklad dostala, který jsem vyřešila.

Horší to bylo s chemií. Za svou pili jsem dostala nezasloužený vyhozov – první a poslední v mém životě. Měla jsem smůlu, protože jsem se dostala do spárů pana profesora Křepelky právě v okamžiku, kdy řval na chudáky, které právě vyhodil. První otázka byla: *Co to je Mg?* Odpovídám *hořčík*. Načež Křepelka na mě vykulil oči a povídá: *Vy fyzikové si myslíte, že chemie je tak nepřesná?* Nastalo ticho, které Křepelka vztekle přerušil: *Vagón hořčíku?* Správně jsem odpověděla gramatom, ale byla jsem tím tak deprimovaná, že jsem se na další otázku nemohla soustředit a letěla jsem. Je těžké uspět u tak náladového člověka. Zanevřela jsme na něj a šla jsem na opravu až za rok. To mně pak kolegové poradili, abych předstírala strach, že to má pan profesor rád. Tak jsem si zahrála divadlo a ono to vyšlo. Klepala jsem se a vzdychala. Pan profesor mě utěšoval a dal mi dvojku. O každé zkoušce by se dala napsat povídka. Každý examinátor měl svůj styl zkoušení a také určitý okruh otázek, který bylo nutno předem znát, aby student uspěl.

Postrachem fyziků byl pan profesor Žáček. Traduje se o něm, že když zkoušel mediky princip zvonku a ti mu začali vykládat, co se děje, když se zmáčkne tlačítko, pan profesor prý kroutil hlavou. Když se ho pak nesměle jeden medik zeptal, co se tedy stane, když se zmáčkne tlačítko? Pan profesor řekl: *Přijde vrátňý*. Medik pak poučil další studenty čekající na zkoušku. Jeden z nich si dovilil odpovědět na stejnou otázku, že přijde vrátňý. Pan profesor prý po něm hodil knihou, že vtipy si prý může dělat jen on a nikoliv žáci a milého studenta vyhodil.

## Brigáda u hladového kůrovce

Tak pojmenovali vysokoškoláci lesní brigádu, které jsem se také zúčastnila. Každý student byl povinen během prázdnin odpracovat jeden měsíc buď v dolech, nebo na polích a v lesích. Vybrala jsem si lesy v Nové Huti u Cvikova a Láďa se přihlásil na Horu sv. Kateřiny. Tím jsem mu určila osud. Nechtěla jsem s ním sdílet stejnou brigádu, protože jsem měla obavy, že i na brigádě mi bude předvádět svou hrubost a já bych se musela za něj stydět. Jeho povaha byla nenapravitelná a i v Praze jsem musela dát do popelnice hromadu střepů z talířů, které ve vzteku roztřískal, nebo utírat z koberce mléko, které tam úmyslně vylil atp.

Strávila jsem tedy jeden nádherný měsíc na brigádě neohrožována hrubcem, ale obklopena báječnými mladými lidmi. Jeden přírodovědec, Mirek Kučera, který se vždy nápadně rád se mnou bavil, mi nosil kytičky a říkal mi, že jsem záhadná a že něco skrývám. A měl pravdu. Když se dozvěděl, že jsem vdaná, tak zmizel a toulal se někde po lese. V Praze mě pak ještě zval do kina, ale já nešla. Už tehdy jsem myslela na Milana Křížka.

Moc práce jsme na brigádě neudělali, ale za to jídlo, co nám dávali, to stačilo. Naučila jsem se kácet stromy, které jsme pak loupali a kůru prožranou kůrovcem jsme pálili. Bydleli jsme v hlubokém lese v dřevěné hájovně, tedy úplná romantika. O nedělích jsme podnikali výlety do okolí a večer chodili na taneční zábavy do sousední vesnice.

Tato brigáda byla jakýsi předěl v mém životě, protože po návratu moje manželství prakticky skončilo. Láďa si našel na brigádě jednu medičku a já jsem byla ráda, že jsem konečně volná.

## Druhý rok na univerzitě

O této době jsem si do svého deníku napsala: *Začíná sa nová éra môjho života – taká krásna, akú som ešte nezažila a asi ani už nikdy nezažijem.* To se opravdu splnilo. Ale jak se říká: *Pýcha předchází pád.* Mělo by se také říkat: *Štěstí předchází neštěstí.*

Když jsem se vrátila z brigády do Hradce, našla jsem doma lístek od Milana a měla jsem z něj nepředstavitelnou radost. Hned jsem mu také poslala pozdrav, i když moje poslední vzpomínka na něj nebyla zrovna vábivá. Týden před prázdninami jsem ho totiž hledala na praktiku. A když tu najednou se na mě otočí holá lebka a to byl Milan. Prý jde s partou na výlet a všichni musí být holohlaví.

Hned jak jsem přijela do Prahy, šla jsem si ke Křížkům půjčit od Milana chemii. Byla to jen záminka. Když jsem pak odcházela, vymámil ze mě už vlasatý Milan mou pražskou adresu. Pak jsem trnula, aby si Milan také ke mně nepřišel něco vypůjčit a nenašel u mě Láďu, který se mnou ještě bydlel ale už jenom jako přítel, který občas zmizel i na několik dní, ale vždy se vrátil. Asi za 3 dny mě Milan pozval k nim se učit, což nám vůbec nešlo, a tak jsme místo učení poslouchali hudbu a bavili se. Při odchodu jsem ho požádala, aby mě nikdy nechodil hledat do Zahradního Města, protože to má jakýsi háček, což mu někdy vysvětlím. Stiskla jsem mu přitom ruku, aby se nezlobil a on mě políbil. Vypadla jsem ven a kráčela domů jako náměsíčná. Pak jsem v noci nespala, jak mu to všechno vysvětlím.

Další rande jsme měli v kině. Podle zákona schválnosti za námi seděl můj kolega z kůrovcové brigády a dělal nemístné poznámky, že doufá, že je to můj manžel. Když se pak po žurnále rozsvítilo, kráčela uličkou Irena, moje kamarádka z Hradce, kterou jsem si nejméně přála vidět. Začátek filmu „Hrbáč“ obsahoval scénu, kde hradní paní říká svému cititeli: *Milujete mne, protože nevíte, že mne váže tajný sňatek k jinému.* Byla jsem tak zmatena, že jsem až do konce filmu úplně přestala vnímat děj filmu. Po představení jsem se Milanovi přiznala, že i já mám jakýsi závazek, který jsem byla nucena učinit, abych se uchránila před totálním nasazením do Rajchu. Milan vše pochopil a zdálo se, že si z toho nic nedělá. Na další schůzce se mě pak zeptal, jestli mám děti. Když jsme kráčeli domů, prohlásil, že když nemám děti, tak mu můj formální svazek nevádí.

Od té doby jsme se scházeli skoro každý den. Občas jsem se k nim chodila učit. Obstarala jsem jim maso ze zabijačky od tety Gizky z Holiče a Milanova maminka mi zase upletla krásný svetr, který pak ještě nosila moje dcera. Jeho rodiče o našem vztahu nic netušili. Milan neměl ve zvyku se s čímkoliv svým rodičům svěřovat, a tak jeho maminka pořád na mně vyzvídala, zda už Milan udělal tu či onu zkoušku. Milan mi jen řekl, že nechce dělat rodičům starosti.

Milan byl typ flegmatika, zatímco já jsem sangvinik. Přesto všechno jsem jím byla nadšena. Mně stačilo, že byl hodný, chytrý, inteligentní, že nenadával a neurážel se, psal mi krásné dopisy a dokonce na mne složil i dlouhou báseň. Prožívali jsme opravdu krásné chvíle, kterých jsem si moc vážila, protože jsem věděla, že to tak vždy nemusí být.

Láďa o mé známosti s Milanem věděl a nevádlilo mu to, protože mezi námi už žádný manželský styk neexistoval. Občas si však neodpustil posměvačnou poznámku, že Milan měl v menze krátké sako, ze kterého už vyrostl apod. Ale to mně nevádlilo. Já jsem oceňovala jeho jiné hodnoty. Bylo po válce a textil byl stále na lístky, takže i já jsem chodila ve starých šatech nebo jsem si něco přešila po tetičkách. Láďova Věrka byla hezká holka, krev a mlíko. Brzy ji přivedl k nám a já ji dokonce hostila. Láďa se mi přiznal, že v létě bude šťastným otcem, ale já jsem mu to moc nevěřila, protože na ní nebylo nic znát.

S Milanem jsme často chodili do loděnic na Císařskou louku opravovat kanoe, s nímž jsme pak vyrazili koncem června na nádhernou čtyřdenní dovolenou směrem do Štěchovic. To tehdy ještě nebyla Slapská přehrada, takže na zpáteční cestě jsme sjížděli Svatojánské proudy.

O prázdninách jsem opět jela na brigádu nedaleko Vrchlabí. Byli jsme opět ubytováni v lese, před okny nám šplouchalo Labe, sami jsme si vařili a vykamenovávali jednu lesní cestu. Večer jsme hrávali různé společenské hry. Protože mám smysl pro povinnosti, nezbylo mi nic jiného, než milou společnost opustit a jít se domů učit fyziku na státnice. Z toho byl smutný jeden medik jménem Honza, který uměl moc krásně mluvit a byl tak milý a něžný, že by mě málem získal. Slovo je totiž velká čarodějka. Ale já jsem si vždy potrpěla na stoprocentní věrnost, a tak jsem honem pelášila domů. V Hradci jsem se pak celé 2 měsíce učila. Maminka byla se Zinou na Slovensku a tatínek se chystal na chmel. Jednoho večera jsem šila u okna, když najednou vidím, jak můj kolega Milan dřepí na našem balkónu. Musela jsem ho nenápadně propašovat dovnitř, protože neměl kde spát. Tatínek ráno odjel.

## Třetí rok na univerzitě

První státní zkoušku z fyziky jsem udělala začátkem října. Skládala se z pětihodinové písemky a z ústní zkoušky. Dopadla mi na 2, zatímco Milan ji udělal na 1. Bylo to poprvé, kdy tak exceloval. On byl spíše fyzik a já matematicka. Vlastně začal studovat užitou fyziku, která byla na fakultě nově zavedena, zatímco já jsem dělala dva předměty MF. Milan mě však navedl, abych si užitou fyziku ještě přidala. Mám z ní ale jen první státnici. Pokračovat nemělo smysl. Nehodila jsem se na to a navíc mě to moc nebavilo. Chtěla jsem být kantorkou po tatínkovi. To mě bavilo. A také mě lákaly školní prázdniny.

Po státnici jsem konečně mohla učení pustit z hlavy a dát si do pořádku své osobní záležitosti. Jednou jsme se s Láďou o prázdninách docela dobře přátelsky pobavili. Byl večer, já jsem koukala z okna a Láďa jel na kole. Zastavil a pochlubil se, že má dceru. Dokonce prý dělal porodníka. Věrku o prázdninách odvezl někam na venkov, aby v Praze nebyla ostuda. V té době se to bralo jinak než dnes. Když na Věrku přišly bolesti, tak ji hnál pěšky do sousední obce k lékaři. No a po cestě byli nuceni se uchýlit k úplně neznámým lidem, kteří se jich ujali a pomohli při porodu. To mu bylo podobné, ani o rozvod se nedokázal postarat.

Jednou v říjnu jsem se procházela po Ovocném trhu a všimla si, že na jedné budově je cedule „Civilní soud.“ Ihned jsem tam vešla a jeden úředník tam se mnou sepsal žádost o rozvod. Jediné, co Láďa udělal, že to šel pak urychlit, aby se mohl konečně oženit. A tak dne 14. 11. 1947 byl můj sňatek prohlášený za rozloučený bez viny stran. Svědek byl Kejval a Alena. Trvalo to jen asi čtvrt hodiny. Při vyhlásování: *Jménem republiky* začal Láďa brečet a já měla také namále. Oficiálním důvodem rozvodu byl vzájemný odpor. O dítěti jsem se vůbec nezmínila. Pak jsme to šli oslavit do cukrárny. Takto férově by měl vypadat každý rozvod. Pak jsme si řekli adieu, ale to ještě nebyl konec. Večer jsme se opět sešli v naší kuchyňce. Domáci, u kterých Věrka bydlela, Láďovi nedovolili se k ní nastěhovat, dokud nebudou oddáni. A tak mi nezbylo, než mu ještě vyběhat sňatek, což se do měsíce podařilo. Pak jsem ještě sehnala dvoukolák a pomohla Láďovi odstěhovat skříň do Strašnic k Věrce, která mi moc děkovala. Strčila mi do náručí i svoje mimino, abych si ho pochovala. Teď konečně jsem mohla udělat definitivní tečku za svým nepovedeným manželstvím.

Třetí rok na fakultě byl velice rušný hlavně politicky. Od května 1946, co komunisté ve volbách zvítězili, bylo s nimi k nevydržení. Měli tehdy více než 2,2 milionů hlasů, zatímco národní socialisté, které jsem volila, jen 1,3 milionu. Na fakultách se pořádaly politické schůze, kde jsme se jen hádali. Komunisty tehdy vedl můj známý z Banské Bystrice Ivan Úlehla a to bylo pro mě velké štěstí. Když totiž komunisté udělali v únoru 1948 puč, začaly na fakultě politické prověrky a mnoho studentů bylo vyhozeno. Já bych možná byla mezi nimi také, nebýt Úlehly. Před prověrkou jsem za ním zašla a poprosila ho, aby mi naznačil, z čeho mne bude zkoušet. Řekl mi, že si mám přečíst Manifest. Divím se, že něco takového komunisté vůbec zveřejňují.

Puč provedli komunisté 25. února, což pak bylo 42 let v kalendáři označováno jako „vítězství pracujícího lidu“ a muselo se to povinně oslavovat. Já měla 24. února toho roku právě 24 let. Byla jsem své narozeniny oslavovat s Milanem. Vraceli jsme se za tmy Václavským námětím, které bylo úplně vylidněno. Pak přijížděla auta plná milicionářů, kteří obsazovali celou vnitřní Prahu. Kde byl pracující lid a proč je nevítal? To všechno byl podvod organizovaný z Moskvy. Kolik škod komunisté za těch 42 let napáchali, ví každý. Byla to smečka hlupáků a kariéristů, kteří pod heslem: *Vše pro lid*, hrabali pro sebe a pro svou komunistickou stranu si stavěli paláce. Otravovali nás marxismem-leninismem a zavírali nevinné. Doufám, že USA bude hlídat demokracii a potírat násilí jako nyní. Irácký vůdce Saddam Hussein totiž 16. ledna 1991 obsadil Kuvajt. Amerika zde předvedla svou vynikající válečnou techniku. Když jsem si letos 24. února 1991 na své 67. narozeniny pustila ráno rádio, první zpráva byla, že válka v Perském zálivu skončila. Byl to pro mě ten nejlepší dárek.

Musím se ale vrátit opět do třetího ročníku na fakultě. Všude byla cítit komunistická otrava. Pamatuji se, že mi dlouho trvalo, než jsem se zbavila zklamání z této situace. Asi nejlepší bylo se o politiku vůbec nezajímat a to jsem také celých 40 let dělala. Občas mě z této letargie vyrušilo nějaké politické školení, ale to jsem se vždy snažila nějak ošvindlovat.

Moje známost s Milanem pokračovala bez jediného mráčku a už jsme si na sebe tak zvykli, že jsme si život jeden bez druhého ani nedovedli představit. Byl tedy nejvyšší čas, abych ho představila svým rodičům. Pozvali jsme ho do Hradce na Velikonoce. Milan se zde cítil velice dobře, dokonce tak dobře, že když měl asi po třech dnech odjet, tak se tak dlouho loučil, až mu ujel vlak. Moje maminka tím moc nadšená nebyla, protože jídlo bylo pořád na lístky a ona už pro něj ve špajzu nic neměla.

## Konec studia – školní rok 1948/49

O prázdninách roku 1948 zavítala celá naše rodina na Slovensko, neb se moje rodná sestra Zina vdávala. Brala si technického úředníka elektrických podniků. Byl to Slovák a jmenoval se Július Kakódy, což v Čechách zní poněkud legračně, ale na Slovensku jsou taková maďarská jména dost častá. Seznámila se s ním v kavárně při tanci před dvěma roky o prázdninách, když jela s maminkou k příbuzenstvu do Banské Bystrice. Pak si s ním vášnivě dopisovala.

Mé přítomnosti na Slovensku využil také Milan, který mě přijel potěšit. Ukrývala jsem jej v internátě u tety Iky, která tam byla správkyní. Já jsem bydlela u Zátrochů, kteří o Milanovi neměli ani tušení a moc se divili, proč pořád sama chodím na výlety. Ale nechtěla jsem se tak brzy po rozvodu pochlubit s dalším nápadníkem. Na zpáteční cestě jsem se stavila v Žarnovici a starým rodičům jsem Milana představila. Starému apovi už bylo 80 let a staré mamě 78. Netušila jsem tehdy, že je vidím naposledy. Byli takoví opuštěni a z mé návštěvy měli ohromnou radost. Stará mama pak o Milanovi prohlásila: *Ten je taký dobrý, že sa ani do reči nezastarie.*

A pak nastala velká dřina. Koncem semestru jsem měla v úmyslu ukončit studium matematiky druhou státní zkouškou. Naštěstí jsme si mohli zvolit examinátora. To nebylo možné u první státnice, kde mě zkoušeli tři profesori: Hlavatý, Kössler a Kořínek. Hlavatého jsem se bála, protože mě koupal, nepomáhal mi a klidně si jedl svačinu. Pro druhou státnici jsem si tedy vybrala hodného profesora Kösslera, který mi v říjnu zadal seminární práci *Eulerovy integrály*. Téma jsem si zpracovala z německých knih, jež mi půjčil tatínkův přítel Jarušek. Myslím, že se mi to docela povedlo. Nechala jsem si práci u souseda pěkně svázat, protože na to si prý pan profesor Kössler potrpěl a také jsem ze seminární práce dostala 1. Když mi pan soused přinesl mou práci svázanou, kroutil hlavou, že něco tak nemožného v životě neviděl.

Před druhou státnicí jsem ještě dělala klausurní práce, což byla čtyřhodinová písemma. V místnosti, kde se konala, nás bylo asi 40 z různých oborů. Každý měl předem určené místo

a dostal zalepenou obálku s příklady. Největší nervák byl tu obálku otevřít. Dostala jsem Taylorovu řadu, odvodit a vyřešit jednu diferenciální rovnici aj. Zvládla jsem to celkem bez pomoci, i když se všichni kolem divili, že jsem si troufla jít na tak důležitou zkoušku sama. Ostatní zřejmě měli někde venku schované pomocníky, i když jsme byli zamčeni a kromě WC a do šatny jsme se nemohli jinam dostat. Nejlépe organizovaní byli deskriptiváři. Za krátkou dobu po zadání se dovolil jeden z nich na WC. Asi za dvě hodiny šel na WC další a zpátky přišel poněkud objemnější, neboť měl pod sakem hromadu srolovaných archů s vypracovanými příklady. Ruličky se pak začaly rozesílat po třídě. Na každé bylo jméno a místo, kde dotyčný sedí. Bylo to napínavé. Tehdy nás hlídal Viktor Trkal a celou dobu si četl noviny. Co kdyby najednou přestal číst! Pozorovala jsem jednu deskriptivářku, která seděla v první lavici asi metr od Trkala a na klíně třesoucícma rukama rozbalovala ruličku. Pak ji rychle dala na lavici a narovнала. Tím byla mimo nebezpečí! Za několik dní po písemce následovala ústní zkouška, která mi dopadla také dobře. Pak už mě čekala jen fyzika.

Když jsem o pololetních prázdninách byla v Hradci Králové, dostala jsem od Milana smutný dopis, ve kterém mi oznamoval, že mu zemřela maminka na mozkovou mrtvici. Upadla v koupelně na zem a lékař, kterého Milan okamžitě přivolal, ji našel ještě živou, ale v nemocnici pak zemřela. Několik týdnů předtím si stěžovala na bolesti hlavy, a když navštívila svého bratra lékaře, ten jí prý vynadal, že je hypochondr. A tak zůstali 3 chlapi sami. Milan měl ještě o pět let mladšího bratra Jirku. Já jsem jim tam pak každý týden chodila péci buchty.

V březnu se pak udála další tragedie v naší rodině. Zase jsem byla v Hradci Králové. Naši dostali z Banské Bystrice telegram, že mají okamžitě přijet. Já jsem pak odjela do Prahy a teta Olga Holečková mi asi za dva dny poté přišla sdělit, že manžela Ziny Julka zabil elektrický proud. Byl na služební cestě, auto už měl nastartované a chtěl odjet. Když v tom ho náhle zavolali, aby se ještě přišel podívat na nějakou poruchu. Domnívali se, že je proud vypnutý, ale nebyl. Dostal 20 000 voltů. V nemocnici pak nepomohly ani injekce přímo do srdce. Zina ho doma čekala s večerí. Tuto hroznou událost jí přišla oznámit teta Manca. Byla jsem z toho zdrcena a stále ronila slzy. Přitom jsem se musela připravovat na poslední státnici z fyziky, která se konala 24. května 1949.

Toto datum si moc dobře pamatuji, protože týž den se Zině narodila dcera Julika. Do té doby byla Zina v šoku a vůbec nemluvila. Pak mi v dopise napsala, že jsme se obě potily, ale každá jiným způsobem. Já jsem druhou státnici dělala kolem páté odpoledne, kdy Zině začaly porodní bolesti. První examinátor byl Petržílka a druhý Trkal, u kterého jsem dělala seminární práci *Piezoelektrina*, což bylo dosti obtížné téma v teoretické fyzice. U Petržílky jsem předtím dělala pětihodinovou písemku. To byla také fuška. Celé mé studium skončilo „slavnostně“ tím, že mi profesor Trkal obut v bačkorách, sám bez jakýchkoliv svědků mé zkoušky, potřásl rukou a poblahopřál.

Milan se zkouškami otálel, ale přesto jsme se rozhodli uzavřít sňatek, abych dostala místo v Praze. Jinak bych musela do pohraničí. A tak dne 11. července 1949 jsem se v dopoledních hodinách podruhé vdávala. Svatba se konala na Staroměstské radnici v Praze. Přijel jen tatínek z Banské Bystrice, svědkem byl mamčin bratr Imrich Kabina a Milanův přítel Miloš Kotouč. Maminka byla trvale u Ziny a Julinky na Slovensku, a tak jsem svatební hostinu připravila úplně sama v bytě u Křížků. Svatební šaty jsem si nechala ušít z bleděfialového saténu s jemným vzorem, který měla maminka doma schovaný na noční košile. Ale šaty vypadaly nádherně. Když jsem v létě v Hradci kráčela přes pole ke švadleně, ovíval mě chladný vánek a bylo mi to v tom horku docela příjemné. Nevím, jestli z toho nebo z nervového vypětí při učení, jsem za pár dní dostala kloubový revmatismus. Zkrátka bolely mě všechny klouby. Lékaři si s tím nevěděli rady. Svatba byla už objednaná, šaty ušité, a tak mi nezbývalo než se vdávat i s revmatismem. To bylo zase podle zákona schválnosti, abych tu svatbu neměla hezkou. S tím revmatismem jsem dokonce jela na svatební cestu na zámek do

Osečan. Tam jsme se ubytovali v bývalé šlechtické prádelně, která byla vlhká a studená, ale kupodivu mi to neuškodilo a za nějaký čas mi revma úplně zmizelo. U zámku byl nádherný park protékáný malou říčkou Mastníkem. Vše patřilo akciové společnosti, jejímiž členy byli také Křížkovi. Milanův tatínek Jaroslav kromě toho vlastnil na Smíchově U Nikolajky 14 polovinu čtyřposchodového domu, takže podle naší maminky jsem se dobře vdala. Jenže já jsem nikdy o majetek nestála.

V Zahradním Městě jsme pak obývali kuchyň a pokoj, ze kterého se odstěhoval dostudovaný ing. Kejval a nedostudovaný Krupka. S mým novým manželem byli domácí spokojeni a já jím byla nadšena. Jediné, co mi na něm vadilo, že vypadal příliš mladě, až klukovsky. Byl jen o rok mladší než já. Narodil se 18. února 1925.

## Běchovice – Český Brod – Říčany

To byla moje první působiště coby středoškolské profesorky matematiky a fyziky. Nejdříve mi školská zpráva přidělila místo na měšťance v severních Čechách v Mostě. Odmítla jsem tam nastoupit a bylo mi sděleno, že v Praze žádné volné místo není a že pokud si sama něco najdu v okolí, že mi to přidělí. Sedla jsem tedy na kolo a objížděla vesnice v okolí Prahy. Hned první den jsem našla místo na měšťance v Běchovicích, ale musela jsem slíbit, že budu učit i kreslení. To jsem dokonce uvítala, protože jsem původně kreslení chtěla také studovat, ale bohužel to nešlo zkombinovat s matematikou.

Při vstupu do třídy jsem zpočátku měla trému, ale brzy jsem si zvykla. Při představování nastal ve třídě velký rozruch a smích. Jedna žákyně se totiž také jmenovala Křížková. Pak už jsem žádného svého jmenovce nikdy neučila. V Běchovicích jsem učila naštěstí jen rok. Píši „naštěstí“ proto, že bych to při své slabé nervové soustavě jen těžko vydržela déle. Učitelé na měšťance by měli mít dvojnásobné platy. Krotit tak divokou mládež nebylo snadné. Ředitel, když už si nevěděl rady, často vzal nezbedníka do sborovny, přehnul ho přes židli a pravítkem mu vysázel pětadvacet. I já jsem občas musela ručně zasáhnout a to i na doporučení rodičů. Na konci roku jsem si podala žádost na gymnázium. Ředitel Blümel mě vůbec nepřemlouval, abych zůstala, protože jsem vyvíjela nežádoucí politickou aktivitu. Na sté výročí narození T. G. Masaryka jsem udělala nádhernou nástěnku s velkým zlatým nápisem 100. Naštěstí mě nikdo neudal. Naposledy jsem ještě jela coby nejmladší z učitelského sboru na chmelovou brigádu a to ještě k soukromníkovi.

Po prázdninách jsem byla přidělena na gymnázium do Českého Brodu, kde z politických důvodů vyházeli polovinu sboru včetně ředitele a i několik žáků nepustili k maturitě. V oktávě totiž byla skupina žáků, kteří se mezi sebou zdravili *Heil Hitler*. Komunisté to označili jako neonacismus. Nový sbor v Brodě byl tedy omlazen, ale nezdálo se, že by po ideologické stránce došlo k nějaké změně.

Na gymnáziu se mi moc líbilo, ale dojíždět 4 hodiny denně bylo úmorné. V té době se ještě učilo i v sobotu a neděle mi na zotavení nestačila. Ráno jsem vstávala v 5 hodin, abych chytla osobní vlak v půl sedmé z Nádraží střed a pak se ještě hodinu drncala do Brodu. Po pololetí jsem proto přijala nabídku částečného úvazku v Říčanech u Prahy, kde jsem od nového roku trvale zakotvila. Učila jsem na zdejším gymnáziu 4 roky a byla to nejkrásnější léta mé kantořiny. Jezdila jsem jen 2 stanice na Strašnické nádraží a odtud 20 minut vlakem s partou kantorů. Mezi nimi byl i jeden karikaturista, který nás během jízdy maloval. Moc dobře jsme se přitom bavili. Sraz jsme měli vždy v prvním vagónu a v našem kupé byla vždy velká legrace. Milan mi občas chodil naproti na nádraží. Současně se studiem dělal pomocného asistenta na fakultě za 1000 Kčs.

Jednou, když jsem se vracela domů, čekala na mě před našimi vratky Věrka Kimmlová. Přišla se mě zeptat, jestli se na ni nezlobím, že mi odloudila Láďu. Ubezpečila jsem ji, že

nikoliv, že mám hodného manžela, který na mě nenadává a neřve. To jsem byla netaktní! Ona z něj asi byla zničená jako kdysi já.

Někdy v březnu 1951 jsem byla nucena navštívit ženského lékaře, protože z toho vyčerpávajícího ježdění do Brodu jsem měla jen chabé vyhlídky, abych si mohla založit rodinu. Často jsem potrácela, a tak mi pan doktor předepsal nějaké prášky. V červnu jsem čekala s Milanem u železničního mostu na tramvaj a najednou se mi začaly dělat hvězdičky před očima. Rychle jsme sběhli k Vltavě, kde jsem se začala omývat studenou vodou a hned druhý den jsem klusala k lékaři, který prohlásil: *To je ono!* A pak mi píchl injekci žlutého tělíška. Od té doby jsem chodila na injekce každý týden po dobu 7 měsíců. Když jsme o prázdninách jeli Lužnici na kanoi, vzala jsem si injekce s sebou. Ve správný den jsem pak vyhledala lékaře, kterému jsem předložila dobrozdání, aby mi píchl injekci.

Musím konstatovat, že nikdy ve svém životě jsem se necítila tak dobře jako těchto 9 měsíců. Byla jsem klidná, vyrovnaná a měla jsem chuť k jídlu, kterou jsem předtím postrádala. Když jsem učila v Říčanech necelý půlrok, zavítal do mé třídy inspektor. Vzhledem k mému stavu jsem zůstala naprosto klidná. Po shlednutí mé hodiny inspektor pak ve sborovně před všemi prohlásil: *Soudružka Křížková by měla psát matematické učebnice, protože to studentům vysvětlila lépe, než je to v učebnicích akademika Čecha.* To byla pro mě úžasná výhra. Od té doby jsem to měla u ředitele Klenky dobré. Klenka byl ten vyhozený ředitel z Českého Brodu. Protože byl soudruh, tak opět řediteloval. Kdyby mi byl napsal do posudku něco špatného, tak by se to se mnou táhlo až do penze. Komunistické kádrování byla odporná záležitost. Co různých nesmyslů a pomluv se psalo do posudků, které nakonec způsobily i to, že se děti dotyčných rodičů nedostaly na studia nebo do lepšího zaměstnání.

Komunisté také propagovali tykání, takže mi například tykaly kuchařky v kuchyni. Profesor Hubička dokonce nařídil žákům, aby mu tykali. Byla jsem právě ve sborovně, když jeden oktáván vrátil Hubičkovi psací stroj a položil ho na nesprávné místo. Hubička protestoval a oktáván ho usadil slovy: *Heleď, nevymýšlej si, takto je to dobrý!* Soudruh Hubička byl asi padesátiletý latinář, postrach školy, ale teď ani nepípl.

## **Michal narozen 8. března 1952**

Byla právě sobota 13:20 hodin, kdy se mi ve Vinohradské nemocnici narodil syn Michal. Přišel na svět o 2 týdny později, než bylo vypočítáno. Vážil 3600 g a měřil 50 cm. Již 3 týdny před porodem jsem byla hospitalizovaná v nemocnici. Utíkala jsem totiž k tramvaji, kde jsem si zapomněla rukavice, což mělo za následek, že mi odteklo trochu plodové vody. Píchali do mě injekce, ale marně. Michalovi se na svět ještě nechtělo, a tak mě po týdnu poslali domů. Pak jsem s maminkou chodila na procházky, abych to rozhýbala, ale marně. Asi 5. března jsem šla znovu do nemocnice na kontrolu a už mě nepustili domů, protože jsem měla v nepořádku ledviny a to na 7 křížků. Musela jsem jíst neslanou stravu, která mi nechutnala. V sobotu dopoledne v 9 hodin to začalo. Posledních 20 minut mi dokonce dávali rajský plyn. Vše proběhlo bez komplikací, až jsem se divila, že z toho dělají některé matky takovou vědu. Venku čekala maminka celá uplakaná, že má prvního vnuka.

Ráda bych vylíčila, proč jsem dala svému synovi jméno Michal. Po prvním roce našeho manželství jsme byli o prázdninách na Donovalech, kde nám můj tatínek obstaral pobyt u jakési paní Bačkorové. Je to nedaleko od Banské Bystrice, takže když nás tam přišel tatínek navštívit, byl velice překvapen, že ve vedlejšímu pokoji bydlí prof. Jaroslav Heyrovský, pozdější první nositel Nobelovy ceny z ČSR. Okamžitě se poznali a pak šli spolu na oběd. My jsme s Heyrovskými chodili společně na výlety. Paní Bačkorové jsem se zeptala, jestlipak ví, že má ve svém domě vynikající kapacitu – univerzitního profesora. Když jsem si pak příští ráno na zápraží čistila s panem profesorem boty, postěžoval si mi, že mu Bačkorová zvýšila nájemné z 20 na 30 Kčs na osobu a den. Netušil, že jsem to zvorala já. Právě se k nám blížil



velmi hezký mládenec a Heyrovský řekl: *To je můj syn Michal, přijel nás navštívit.* Od té doby jsem si pod jménem Michal vždy představila pěkného muže. To jméno bylo v té době dost neobvyklé. Heyrovský zřejmě ctil jako chemik Michaela Faradaye, jehož portrét visel v jeho pracovně na fakultě. Také rumunský král se jmenoval Michal. Ten se mi také líbil.

Ze Slovenska mi psaly tetičky, že co mě to napadlo dávat jméno Michal, že u nich sa každý drotár volá Miško. Nejvíce překvapený byl Milanův tatínek, který neměl tušení, že něco čekáme, protože na mě dlouho nebylo nic vidět.

Milan se prostě nikomu nesvěřoval, že bude šťastným otcem. Ani svému nejlepšímu příteli Miloši Kotoučovi. Byl to vynikající člověk. Často nás navštěvoval a litoval, že jsem si jeho vtipné historky nezapisovala. V jeho přítomnosti jsem většinou seděla a pletla, takže na mě nebylo nic vidět. A tak jednou, když k nám přišel, zeptal se: *Čí je to dítě? A my: Naše!* Nechtěl nám věřit a bál se, že mu doma manželka vynadá. Pak nám to se svým synem a dcerou stejným způsobem oplatil.

Mateřskou dovolenou jsem měla jen 3 měsíce. Na zbytek školního roku přijela opatrovat maminka a o prázdninách jsme všichni jeli do Doks u Máchova jezera. Bydleli jsme v privatě s Holečkovými. Míšu jsem ještě kojila a vozila v kočárku. Když do něj nakukovali lidé, hlasitě se smál. Měl už dole 2 zoubky. Jméno Michal přišlo v Čechách brzo do módy a ve Francii dokonce vyhrálo jako nejhezčí jméno.

Jako dítě byl Michal uřvaný. To asi po mně, protože o Milanovi jeho maminka prohlašovala, že byl andělské dítě, zatímco o mně pan Zajíc roztrušoval, že jsem se tak vztekala a dupala, až jsem se počůrala. Míša býval i hodný, poslušný a měl neskonale množství otázek, často velice legračních. Protože to bylo dítě hlučné, domácí to těžce snášeli a posílali nám nepříjemné dopisy.

Když měl Míša asi půl roku, začala jsem ho denně vozit do jeslí. Když jsem ho tam dala 1. září poprvé, spustil takový křik, že jsem ho slyšela celou cestou na Strašnické nádraží. Protože byl krásný slunný den, měli v jeslích otevřená okna. Bylo mi hrozně, ale později si už zvykl a neplakal. Co bylo ale nejhorší, že v jeslích každou chvíli chytl nějakou nemoc. S Milanem jsme se pak střídali. Já chodila do práce dopoledne a on odpoledne. Jezdil až do Střešovic do Ústavu fyziky pevných látek. V jeslích kromě chřipek doslal Míša slinivku, zánět středního ucha a také černý kašel. Moje maminka jej musela odvést na Slovensko, protože se změnou vzduchu se tento kašel vyléčí.

Na jaře 1954 Míša chytil v jeslích žloutenku a musel být hospitalizován v nemocnici. Celý byt nám vydezinfikovali a píchli nám gamaglobulin. Měli jsme nařízeno dodržovat přísnou dietu. Já jsem však v té době měla maturity a na večírku si trochu připila vínem, protože mě se nemůže nic stát. A stalo se! Za 2 dny jsem jela do nemocnice také. Nejhorší na tom bylo, že jsem byla v pátém měsíci a čekala další miminko, sice neplánované, zato radostně očekávané. Lékaři mě utěšovali, že v nemocnici měli už několik porodů, kdy žluté ženy porodily bílá miminka. Dítě má prý oddělený krevní oběh a tak se mu nic nemůže stát. Asi za 3 týdny mě z nemocnice propustili. Byla jsem nesmírně slabá a musela jsem držet dietu. Jela jsem na Slovensko do Dolních Hamrů za rodiči a za Míšou. Po prázdninách jsem už nešla učit a vzala si mateřskou dovolenou.

## **Daniela narozena 7. listopadu 1954**

Bylo to v neděli v 7 hodin ráno. Ve chvíli, kdy přicházela na svět, nikdo u mě nebyl. Musela jsem tedy křičet o pomoc. Pak nastal velký zmatek, že mi zapomněli říci, že je to holčička. Měřila a vážila stejně jako Míša. Jméno jsem jí dala po mé oblíbené filmové herečce Daniele Darieux. Milanovu otci se to nelíbilo, protože on navrhoval Miriam a to by se asi zase nelíbilo Daniele.

Nastala nejhezčí éra mého života. Říká se, že dítě je nejhůře zvladatelné ve svých dvou letech, kdy se u něj začíná tvořit vůle. To se plně potvrdilo u Míši. Stal se z něj docela hodný chlapeček, který měl svou sestřičku velmi rád a také jí to projevoval. Odháněl každého, kdo se chtěl podívat do kočárku: *Hele, mami, on se kouká. Že se nesmí koukat. To je moje miminko!* Když od sousedů Helena Suchánková – byla to rodina z Banské Bystrice – si půjčila kočárek s Danielou a šla na procházku, tak Míša spustil strašný řev, že už nám ji nevrátí. Jinak Daniela byla hodné klidné dítě po tatínkovi, takže v naší domácnosti nastala pohoda.

Míšu jsem po žloutence už nedala do jeslí, tak od února 1955 začal chodit do školky. Moc se mu tam nechtělo, ale po třech dnech, kdy to bylo s řevem, se uklidnil, a pak už chodil do školky rád. Jen se zpočátku bál, že pro něj zapomenu přijít a vždy se ptal: *Mami, psídeš, psídeš?* Po špatných zkušenostech s jeslemi jsem Danielu svěřila do rukou naší nové paní domácí, která projevila zájem o hlídání. Dávala jsem jí čtvrtinu svého platu, tj. 400 Kčs. Celkem mě to hlídání stálo 10 000 Kčs. Nebylo to ale to nejlepší řešení, protože paní domácí nebyla spolehlivá a o hlídání měla zájem i paní Suchánková. Jednou, když jsem neočekávaně přišla domů, našla jsem Danielu spát na podlaze, zatímco paní domácí si klidně něco pro sebe dělala o patro výše.



V Zahradním Městě 9. září 1955, zleva: já, Milan s Míšou a dědeček Jaroslav s Danielou

Moc jsem ocenila to, že jako kantorka jsem mohla trávit 2 měsíce prázdnin s dětmi. Cestovali jsme většinou na Slovensko. Buď jsme jezdili do Banské Bystrice, nebo do Dolných Hámrov, kde celá rodina Kabinova podědila malý domek po sestře méj babičky Veronke. Maminka si oba své rodiče odvezla do Banské Bystrice a to neměla dělat. Starý strom se nemá přesazovat. Starý apa se z toho pomátl. Stále se bál, že pro něj přijdou na brigádu. Oba moji staří rodiče zemřeli necelé 2 měsíce po sobě. Starý apa ztratil v prosinci 1951 svou životní družku, která nečekaně zemřela na mozkovou mrtvici, a v lednu 1952 ji následoval. Já jsem se o jejich smrti dozvěděla, až když mi maminka v černém přijela pomoci s Míšou v šestinedělí.

A tak místo v Žarnovici se scházela celá naše rodina v Dolných Hámroch. Někdy nás tam bylo i 20. Domek měl krásný výhled na hory. Když jsme seděli na zápraží, zvonil kostelíček nebo hnal pastýř krávy a kozy na pastvu. Koncem 70. let jsme domek za 40 tisíc prodali. Michal s tím nesouhlasil a zlobil se, že se jej nikdo nezeptal, ale moje maminka už byla stará a nechtělo se jí tam jezdit.



Sourozenci mojí maminky se svými dětmi v Doních Hamrech v roce 1959, zleva: Jojko a jeho otec strýc Jozef Kabina, Dušan Kabina, nevlastní teta Anka, strýc Imrich Kabina, Michal, teta Manca, já, Daniela, moje maminka Vilma, teta Gizka a v okně teta Ika.

Při dvou dětech mi už vadilo moje dojíždění do Říčan, protože vlaky měly dlouhé intervaly. Nestačila jsem se ani najíst, a tak jsem si nosila jídlo ze školní jídelny domů. Danielka byla kojena jen 2 měsíce, a pak jsem jí dávala sunar. Jednou nechtěla pít a dudlík vždy vyplivla. Myslela jsme si, že je to horké, ale nebylo. Když jsem to ochutnala, tak jsem to také vyplivla. Místo cukru jsem tam ve spěchu dala sůl. Tento maratón jsem už nemohla déle provozovat, a tak jsem si zažádala o místo v Praze.

## Sbohem Říčany

*Běda, běda, třikrát běda, školám vládne rudý děda.* Toho heslo se kdysi neslo v průvodu národních socialistů před rokem 1948 a bylo i po letech velice výstižné. Ministr školství Zdeněk Nejedlý opravdu naše školství zvrzal. Zrušil gymnázia a založil jedenáctiletky. Jedna třída se musela zrušit a místo toho si žáci museli během prázdnin udělat dvouměsíční kurz. Učila jsem tedy o prázdninách, zatímco moje maminka opatrovala patnáctiměsíčního Míšu opět v Doksech. Když jsem ho tam přijela navštívit, moc mě mrzelo, že mě téměř nepoznal a já se na něj tak těšila.

Po prázdninách jsme byli spojeni se základní školou. Měli jsme společného ředitele, společnou sborovnu a to se mi vůbec nelíbilo. Musela jsem občas chodit suplovat do nižších tříd, čehož jsem si v Běchovicích užila až až. Aby byl sbor jednolité, byl nám odebrán titul středoškolského profesora a všichni jsme byli učitelé. Komunisté nadělali podobných volovin spousty. Například lékařům vzali titul MUDr. a byli z nich jen promovani lékaři. Abych měla vyšší plat, musela jsem složit zkoušku z marxismu-leninismu. Bylo mi to tak odporné, že jsem se k tomu rok odhodlávala.

Přesto musím konstatovat, že nikde se mi tak dobře neučilo jako v Říčanech. Vychovala jsem několik dobrých matematiků a fyziků. Jeden z nich tam dodnes učí. Když jsem se s ním po maturitě loučila, řekl mi, že je to moje zásluha, že jde studovat MFF UK. Ale největší hvězdou byl Milan Kočandrl. Během studia se zúčastňoval matematické olympiády a nyní vyučuje na MFF. Byl několikrát mistrem republiky ve hře GO a jednou v Jugoslávii získal i titul mistra světa. Dlouho jsem s ním udržovala styky. Byla jsem na jeho promoci, obhajobě, svatbě a často mě chodil navštěvovat do školy, když už jsem učila v Praze. S jeho třídou se

dodnes scházíme. Já si lépe pamatuji žáky, která jsem učila před 40 lety než ty poslední před penzí.

Jednou jsem na plovárně asi po 10 letech potkala žáka Machače, který už byl primářem nemocnice. Já si přesně pamatovala, že z matematiky dostal u maturity binomickou větu. Nic těžkého to není, ale on to tak perfektně u tabule odvodil, že pro laika to muselo vypadat naprosto fenomenálně. Tehdy byly maturity veřejné, a tak z řad přihlížejících se zvedl jeden neznámý důstojník a šel mi pográtulovat. Je jasné, že něco takového se nedá zapomenout. Navíc žák Machač začínal se čtyřkou z matematiky a končil s jedničkou. Jednou jsem zase dosedla na křeslo zubařky a ona to byla moje žákyně. Hned jsme se poznaly. Já jí řekla: *To jsem ráda Staňková, že jsem vám dávala z matematiky dvojku, protože jinak bych si to nyní pěkně odnesla!*

## Rodinný život – děti a dědeček

Milanův otec Jaroslav byl moc hodný dědeček a vnoučatům se hodně věnoval. Byl stavitelem a tak se vyznal v technických vědách. Míša byl jeho miláček a moc se od něj naučil. Dokonce si bral Míšu i na pár dní na Smíchov a chodil k nám na Vánoce. Zvlášť povedené Vánoce byly po narození Daniely. V té době jsem už neměla čas si psát deník, ale můj tatínek mi schovával všechny dopisy, které jsem jim do Bystrice posílala, a tak z jednoho z nich cituji:

V 18 hodin zazvonil zvoneček a všichni jsme se šli podívat do pokoje na stromeček. Míša z toho byl pěkně vyjukáný. Nejprve se bál přiblížit a pak mě chytil za ruku a řekl: *Pod', mami, podívat!* Když už si zvykl, tak nás všechny začal odhánět: *Jdi plyn, tam se postav!* A sám začal rozbalovat dárky. My jsme si to nechali až po večeři. Pak se nevešel do kůže, ani jíst nechtěl, stále zapojoval vagónky, běhal s motocyklem i kabátek od babičky jsem mu musela obléci. Milan mi dal k Vánocům ždímačku a já jemu okulár.

Na Štěpána k nám opět přišel Miloš. Zavedli jsme ho hned k postýlce, kde ležela Daniela. Zůstal celý ohromen: *To je zase vaše? Jak to, prosím Vás, děláte, že to na Evě není vidět? To mi manželka opět nebude věřit!*

Tak to byl stručný pohled na Vánoce 1954. Dědeček k nám chodil pravidelně každý týden. Vždy dětem přinesl čokoládu, na jejímž obalu byla nějaká pohádka. Později přisedlal na karamely, které jsem pak konzumovala já, aby si děti nakazily zuby. Dodnes mají zuby výborné, zatímco já už jsem bezzubá.

Po smrti Stalina a Gottwalda se politická situace poněkud zlepšila. Přestalo se popravovat. Gottwald podepsal přes 100 rozsudků smrti, i ženu nechal popravit, Dr. Miladu Horákovou. Pamatuji se, jak jsem Míšu vezla z jeslí ve Strašnicích a rozhlas hlásil, že zemřel soudruh Stalin a za týden nato Gottwald. Mnoho lidí si oddechlo. Prezident Zápotocký byl mírnější, ale brzy zemřel. I když tvrdil, že měnová reforma nebude, přeci ji zavedl, a tím ožebračil celý národ. Vázané vklady zrušil a z ostatních uspořené peněz si každý mohl vyměnit pouze 5000 Kčs v kurzu 1:5. Já naštěstí koupila těsně před reformou sekretář za 15 000 Kčs, na jehož příklopce právě teď píši.

## Průmyslová škola na Žižkově náměstí v Praze 3

Dne 1. září 1955 jsem nastoupila do PŠ bytové tvorby, která se brzy přejmenovala na Střední umělecko-průmyslovou školu (SUPŠ). Tatínek mi poradil, abych raději zažádala na průmyslovku, protože sám v Banské Bystrici na jedné učil, ale to byla elektrotechnická. Učit umělce matematiku a fyziku nebyla žádná slast. Kdyby byl Nejedlý nezrušil gymnázia, asi bych na průmyslovku nešla. Ale stalo se. Učila jsem tam 24 let až do penze. Pak ještě dva

roky jako pracující důchodce do 30. června 1981. To už jsem měla 2 vnuky a Daniela se vrátila z emigrace.

Bylo mi jasné, že žádné matematiky zde nevychovám, ale mělo to zase tu výhodu, že zde byli i starší žáci, buď vyučení, nebo ve večerním studiu, a tam se učilo bez kázeňských problémů jako na vysoké škole. Ve třídě byl klid a studenti byli snaživí. Měla jsem tam i výborné žáky se samými jedničkami. Pamatuji se na jednoho takového z večerního studia. Jmenoval se Pfeil. Když odmaturoval z matematiky a loučil se, řekl mi taková velká slova, na která si vždy vzpomenu, když si potřebuji spravit náladu: *Paní profesorko, pokládám za své životní štěstí, že jste mě právě vy učila!* Na taková slova se nezapomíná, ta dovedou jen potěšit!

V denním studiu jsem nejraději učila T-ročníky, tj. truhláře. Ti pak často pokračovali na vysoké škole dřevařské ve Zvolenu nebo šli na techniku. Pro umělce neměla matematika význam, tam se také moc dobře neučilo. Byly to tzv. U-ročníky, např. scénografie, propagace, malba, kreslíři, řezbáři či hračky. Ve sboru nás bylo asi 40 a převládali muži. Ředitel Řapek sympatický moc nebyl a dával nám nepříjemné otázky, aby vypadal pedagogicky. Mě se např. jednou zeptal, co soudím o Komenském. Protože jsme mlčela, odpověděl si sám: *Komenský řekl, že žák je jako nepopsaná tabule.* Souhlasila jsem a prohlásila, že můj úkol bude tu tabuli popsat.

Tak jsem konečně přestala mít honičku. Do školy jsem jezdila jen 15 minut autobusem, přestaly problémy s hlídáním dětí a Milan byl pořád hodný manžel. Na Láďu jsem si už ani nevzpomněla. Naposledy jsem ho viděla, když bylo Míšovi jeden a půl roku. Přišel k nám s Věrkou mě požádat, abych souhlasila s tím, aby náš sňatek byl prohlášen za neplatný, protože jsme k němu byli přinuceni Hitlerem. Věrka byla v té době těžce nemocná a moc si přála, aby mohla být s Láďou církevně oddána. Čekali totiž další dítě, ale protože Věrce začaly otékat nohy, museli jí dítě v pátém měsíci odebrat. Slíbila jsem, že se zrušením sňatku budu souhlasit, ale pak z toho stejně nic nebylo, protože církev za to žádala 500 Kčs a to se Láďovi nechtělo zaplatit. On totiž nedostudoval a byl zaměstnán ve škodovce jako skladník a Věrka také zanechala studia medicíny a zůstala v domácnosti.



V Dolních Hamrech v roce 1959, zleva: můj tatínek Bedřich, Daniela, Michal, já, Julika a moje maminka Vilma

První rok na průmyslovce uběhl bez problémů. O prázdninách jsme dali obě děti mamince do Hámrov a udělali si výlet na Královu hoř, kde pramení řeka Hron. Jedna babka nás po cestě varovala, že sú tam medvede, ale žádného jsme našťestí nepotkali. Jen u napajedla bylo hejno krav a býků. Zrovna když jsem filmovala, začal jeden býk Milana honit kolem dokola. Já jsem se tak lekla, že jsem přestala filmovat. Jaká škoda! Pak jsme vylezli na Chopok, já na smrt vyčerpaná a Milan svěží. Uvědomila jsem si, jakou má proti mně obrovskou energii. Jednou mi říkal, že udělal 250 dřepů a ještě mohl více. Našťestí to po něm podědily obě děti. Hlavně Daniela, té se později přezdívalo Ruchadlo bratranců Veverkových. Když jsme se vrátili do Hámrov, děti byly v pořádku, protože moje maminka byla naprosto spolehlivá. Nechala si tam Danielku, aby mi ulehčila, a my jsme s Míšou odjeli do Prahy.

## Děti ve školce

Ráda vzpomínám na dobu, kdy děti navštěvovaly školku. Naučily se tam mnoho básniček, takže jsem je pak dala v Dětském domě nahrát na gramofonovou desku. Když měl Míša 3 roky, přesně na MDŽ, tak mi dal malou kytičku a zarecitoval: *Maminečko moje, líbám ruce Tvoje. Za tu lásku, cos mi dala, za každičku písničku nesu ti srdce celé a tu malou kytičku.*

Když bylo Míšovi 5 let, tak už projevoval velkou samostatnost. Občas jsem spěchala a pouštěla ho Šafránovou ulicí samotného do školky. Jednou se stalo, že školka byla zamčená, na zvonek nedosáhl a když bouchal, nikdo mu neotevřel. Tak se toulal celé dopoledne po Zahradním Městě. Šel s Haďou pro hlínu, pak byl na louce a já si klidně ve škole učila.

Jednou jsem ho zase nechala samotného na písku s Danyňkou a odskočila si do blízké mlékárny. Když jsem se za 5 minut vrátila, po dětech nebylo ani stopy. I kočár byl pryč. Běžela jsem rychle domů. Když jsem děti uviděla, chtěla jsem Míšovi namlátit. On si však pěkně cupital směrem domů. Za jednu ruku držel Danielku a druhou tlačil kočár. Když jsem viděla, jak je legrační, tak mě zlost přešla. Jakmile mě Danielka zpozorovala, řekla: *Deme!* Začala mluvit, až když jí bylo 1 a půl roku. Zkrátka děti se nesmí pustit ani na okamžik z očí!

V srpnu jsme jeli celá rodina i s dědečkem do Zahrádek u České Lípy. Poté nastoupila Danyňka do školky. Dlouho trvalo, než začala komunikovat s dětmi. Paní učitelka si myslela, že neumí mluvit. Když jsem Danynce domlouvala, řekla mi, že bude mluvit jen se mnou. Pak se ale rozpovídala. Když jsem se Míší zeptala, jak se Danyňka ve školce chovala, řekl: *Pořád za mnou lezla.* Danielka se ve školce naučila recitovat mnoho básniček a na konci roku měla na besídce recitovat *O modrooké panence*. Protože onemocněla, dala paní učitelka Míšovi panenku do náruče, aby to odrecitoval za svou sestřičku. Míša se úkolu zhostil perfektně, ale všichni rodičové se mu smáli. Míša se tím doma pak moc trápil. Když jsem ho utěšovala, že paní učitelka přece řekla, že je to za sestru, tak povídá: *Ale ona jim to řekla až pak, když se mi smáli. Měla jim to říci předem!*

V únoru 1958 šel Míša k zápisu do školy. Aktovku dostal už o Vánocích, a tak se s ní těšil, že ji 3 dny nosil doma na zádech. V únoru také Milan koupil televizor značky Mánes za 3100 Kčs. Když jej taxíkem přivezl domů, tak se Míša radostí strašně začal smát. Pak ale začal brečet, že se bojí, že ho nenecháme dívat na pohádky. Milan vyrobil pokojovou anténu a celá rodinka zasedla k televizi. Zrovna dávali Spejbla a Hurvíňka. Najednou něco zasyčelo, obraz se zúžil a všechno bylo šišaté. Ale nám to nevadilo. Míša prohlásil, že Spejbl má stejně šišatou hlavu. Na druhý den dal Milan anténu na půdu a měli jsme vynikající obraz. Míša byl nadšený a všude se s tím chlubil. Jen dědečkovi televize nebyla po chuti. Když se na obrazovce objevil Ho Či Min, tak řekl: *Fujtajx!* a šel do kuchyně.



Počůvadlo u Banské Štiavnice v roce 1958, zleva: Julika, Michal, Daniela a Dalibor

## Míša matematik

O tom, že se mi narodil matematik, jsem se přesvědčila, když byly Míšovi 4 roky. Seděl vedle mne v tramvaji a pořád si něco na prstíčkách počítal a pak řekl: *Mami, že 3 krát 4 je 12?* Už od mládí jevil zájem o čísla, a když šel do první třídy, uměl už počítat do 100 a malou násobilku. Sice ji neuměl z paměti, ale za chvíli si sám výsledek vypočítal. Učitel Novák mi řekl, že je nejlepší počtář, aniž by věděl, že oba rodiče jsou matematici. Pak mu ale dal na pololetním vysvědčení jednu velkou dvojku ze všech předmětů dohromady. Míša mi tvrdil, že je to proto, že jsem nechodila pana učitele navštěvovat, jako to dělaly ostatní maminky.

Ve druhé třídě dostal Míša nového učitele, a sice pana ředitele Tomáše Ježka. Když mi ho pak Míša v Zahradním Městě ukazoval, byla jsem velice překvapená, protože jsem tohoto pána znala od vidění. Jednou dokonce na mě v tramvaji vrhal pohledy plné zájmu. Mně připadal trochu starý, ale jinak sympatický. A jistě byl i lepší pedagog, protože Míša začal nosit lepší známky. Také mi říkal, že Míša je nejlepší matematik ve třídě. Abych projevila zájem o školu, začala jsem chodit na rodičovské schůzky. Jela jsem také s Míšovou třídou parníkem a tam jsem zjistila, že těch maminek, co se točí kolem nového pana ředitele, je celá hromada. A předháněly se v akcích, kterými by si pana ředitele získaly.

Na konci druhé třídy se Míša zúčastnil cvičení s májkami na spartakiádě na Strahově. Byla jsem se podívat na generálce. Byla taková vedra, že jsem dala milému Mišáňkovi na hlavu kapesník proti úpalu. Když žáci nastoupili, pan ředitel zvolal: *Který kluk to tam cvičí s kapesníkem na hlavě?* Já s hrůzou zjistila, že je to můj syn.

O prázdninách jsme poprvé letěli na Slovensko letadlem, z Prahy do Sliache. Míša z toho byl celý nadšený. Od třetí do páté třídy měl Míša paní učitelku Málkovou jako třídní. Také začal chodit na housle. Zpočátku jím byl pan profesor hudby nadšený, jak je chápavý a jak mu to rychle jde. Míšu to sice zaujalo, ale dlouho nevydržel. Doma se mu nechtělo cvičit a tak pan profesor prohlásil, že by to byly vyhozené peníze, celkem 2000 Kčs. On měl úplně jiné zájmy. Kromě matematiky se také intenzívně zajímal o zeměpis, sbíral známky, polodrahokamy a zkameněliny, obaly ze žvýkaček, nálepky na sirky, letecké jízdní řády atd.



V Praze před našim prvním letem na Sliach 12. července 1960, zleva: Milan, já a Michal

Danielka byla u babičky na Slovensku skoro půl roku a děda nám ji už ani nechtěl vrátit. Taková to byla hodná holčička. Moc ráda uklízela. Dokonce jednou, když jí tatínek dal plnou hrst drobných, tak mi nabídla, že mně vždycky dá jeden penízek za to, že ji nechám uklízet. Na rozdíl od Míši nic nesbírала, ale byla samostatnější. Jednou odpoledne, když přišla ze školky, oznámila tatínkovi, že si jde hrát k Štěpánkům. Když už byla tma, poslal jsem Milana pro ni. Jenže ten si nepamatoval, ke komu šla a tvrdil mi, že šla k Šubům. A tak chodil po celé ulici a vyptával se, zda si u nic nehraje naše Danielka. Naštěstí pak večer Danielka sama přišla po tmě domů z pěkné dálky. Na rozdíl od Míši mě nemožila otázkami. Všechno jí bylo jasné. První otázku mi položila až ve čtyřech letech: *Mami, proč se dělá vitr?*



V Banské Bystrici v roce 1960, zleva: já, Milan, moje maminka, Daniela, druhý manžel Ziny Jan Zahradníček, můj tatínek, Dalibor, Michal, Zina a Julika



V únoru 1961 jel Milan na konferenci o polovodičích do Paříže. V té době to bylo něco mimořádného dostat se za železnou oponu. Vymódila jsem ho a za 9 dní jsme ho čekali na letišti. Když jsme pak jeli tramvají domů, připadal mi celý otrávený. Kdysi měl touhu jít studovat na Sorbonu. Pak mě přemlouval, abychom přehli na západ, což jsem odmítla.

Míša se také toužil podívat do ciziny. O prázdninách 1961 jsme tedy letěli do Rumunska. Milan nechtěl, že jej nebaví se válet u moře a Danielka chtěla raději k babičce. Společníci mi tedy dělala moje kamarádka Alena se svým synem Petrem. Byla to moc pěkná dovolená a pro děti to bylo za polovinu. Za oba jsem zaplatila 4500 Kčs, což bylo sice hodně, ale Míša se tam perfektně zdokonalil v plavání. Pak jsem s ním byla na Žluté plovárně v Praze, kde si ho všiml jeden instruktor, jenž mi doporučil, abych ho dala na závodní plavání. Nejbližší k nám byl bazén na Vinohradech. Od té doby jezdil Míša 5krát týdně na plavání.

Po prázdninách v roce 1961 začala Danielka chodit do školy. Byla nejvyšší ve třídě a v žákovské knížce měla samé pochvaly. My s Milanem jsme se dali zapsat do kurzu tanečních pro pokročilé. Milan mi koupil krásný opaleskující náhrdelník a vždy mi lichotil, že vypadám ze všech nejlépe.

V polovině prosince 1962 Míšova škola oznamovala rodičům, že syn Michal Křížek byl ohodnocen na pedagogické radě jako vzorný žák v pracovní morálce a biologii a že mu tímto vyslovují pochvalu. Míša, když si to přečetl, tak prohlásil: *Mami, já teď budu dělat dobrotu a tu paní učitelku budu mít rád.* Tak působí pochvala! Většinou se však ze škol posílají rodičům špatné zprávy.



Vánoce v Banské Bystrici, zleva: Dalibor, Michal, moji rodiče, Julika a Daniela

V naší škole jsme dostali nového ředitele. Býval velvyslancem v Jugoslávii, ale protože byl soudruh, nemusel mít pedagogické vzdělání. Byl velmi aktivní a brzy dal školu do pořádku. Jmenoval se Tomek. Tou dobou přišli do školy dva inspektoři. Zrovna si však jedna žákyně vzala do třídy kočku, která celou hodinu mňoukala. Po hodině jsem se pak inspektorovi omlouvala, ale on prohlásil, že je přítelem koček, neb má doma kocoura. Při návštěvě druhého inspektora se mi zase přetrhly korále a žáci je po celé třídě sbírali. Tomu se říká pech! Musím se také pochlubit, že jsem také učila mistryni světa v tancích na ledě Evu Romanovou. Když se vrátila z mistrovství, musela se schovat na WC, aby unikla ovacím. Byla to moc skromná holka. Dávala jsem jí z milosti trojku, protože neměla čas na učení. Mám ještě doma schovaný její sešit s kompozicemi z matematiky: 3, 2, 0, 5. Teď právě slyším z rádia písničkáře Jaroslava Hutku. To byl také můj žák.

**Konec prvního dílu**